

Награда часописа Прича – оснивач Слободан Стојадиновић

Издавач

Књижевно друштво „Свети Сава“
Београд, улица Гандијева 167–177

За издавача

Живко Николић

Иницијатор

Милош Јанковић

Уредници

Васа Павковић, Славољуб Марковић

Пријатељ часописа

Горан Обрадовић

Дизајн

Тамара Пајковић

Часопис Прича излази четири пута годишње

Тираж – 300

Штампа Горапрес – Београд

Омотница:

Деспина Четник Црнчевић

Плодови, скулптура, сребро, 2019.

Корице:

Наташа Будимлија Крстић

Врело, *прво*: уље на платну, 60x80 cm, 2019.

Драган Станишић

ПАРОБРОД У ЖИТУ

ПРИЧА

Часопис за причу и приче о причама
Београд, септембар-децембар 2019,
година XIII, број Приче 46-47

САДРЖАЈ

Ово је страшно велики град

Перфектан дан за банци скокове	9
Амор пацов, увод у Винавера	13
Где је погрешно Арамис	23
Бити акробата	31
Голицаве приче	44
Плес на песку	52
Бунар на ничијој земљи	60
Трактат о Хамлету и Ленону	63

Године опасног живљења

Године опасног живљења	71
Пајван	75
Воли те твоја звер	80
Небо над Фиренцом	90
Пароброд у житу	103
Белешка о приповедачу	111

ОВО ЈЕ СТРАШНО ВЕЛИКИ ГРАД

ПЕРФЕКТАН ДАН ЗА БАНЦИ СКОКОВЕ

– Још данас ради скакаоница – рече јој момак, петљајући око сигурносних појасева. Хана је климнула главом. Од сутра ће мање боравити на Ади Циганлији... Прошло је лето. Крај је августа... А није се догодило. Много је очекивала од овог лета, поготову када је почетком јула упознала тог младића. Био је баш онакав каквог је тражила, па опет...?

Онда је отишла у кафић који се налазио поред воденог тобогана, села испод шареног сунцобрана и наручила минералну воду с кришком лимуна. Одавде је као на длану могла да види читаву скаламерију над реком са које су се изводили банци скокови. Гледала је како се купачи, преломљени у себи, падају према води и празнини што мами и застрашује.

Волела је да посматра момка док вешто рукује дизалицом банџија. Био је помоћник главног инструктора, задуженог да се са скакачима пење на врх крана, дајући им упутства за скок. Претходно им је сигурносним појасевима и копчама везивао торзо и кукове, а затим им зглавке ногу гуменим конопцима прикопчавао за лифт. Након изведеног скока прихватао је ужад и помагао им да се врате на обалу.

Хана се једном већ пела лифтом на врх торња, али са инструктором; њен момак је за то време руковао машинеријом. Кабина је тада лагано клизила по металној конструкцији налик врату жирафе и зауставила се на висини петнаестог спрата. Одозго је неко време посматрала ресторан с друге стране језера у који је са момком одлазила на јефтину кремпиту с кафом. Видела је облакодере Железника што су се на оморини чудно увијали и солитере Бановог брда који су се лењо пењали ка Кошутњаку. С њене леве стране, кроз гејзир који је бризгао из зелене циновске флаше-рекламе за киселу воду, разбијајући малу дугу што је блистала у распрсканим капљицама, светлуцао је сребрнасти пилон моста на горњем шпицу Аде, а још даље,

испод белог мраморног човека са соколом на рамену, Сава се предавала Дунаву. Али Хана није могла да се преломи и скочи. Није могла да се пусти. Вратила се лифтом назад, покуњена. А није хтела да га разочара, јер био је тако пажљив, тај момак.

Упознала га је пре више од месец дана. Проводили су време у дугим вечерњим шетњама, разговарајући о свему и свачему, понајвише о музици. Шта је био Ханин проблем? Поседовала је вишак сексуалности, који је плаћала тако што је пребрзо прескакала степенице које је требало прећи. После неколико погрешних избора остали су ожилци и појачан опрез. Али са овим момком прешла је читаво степениште. Било је хемије међу њима, али све се завршавало на пољупцима. Био је превише пажљив тај младић. Тек пре неколико дана је схватила да је она та која мора да начини први корак. Али нешто јој није дало...

Ко је био крив за то? Крив је он, закључила је Хана, јер је толико стрпљив. До јуче, додуше, желела је да нађе баш таквог стрпљивог мушкарца. Зар је могуће да га мучи? Па добро, зар му није давала знаке, зар није? Како то да он не уме да их чита? Зашто оклева?

Претходне ноћи су, после дуге шетње на песку плаже са друге стране Аде, оставили улегнуће од својих загрљених тела. Али као што је Хана оклевала, и младић је оклевао. Нешто га је кочило. Била је превише захтевна ова девојка. Она је тражила да се он потпуно отвори пред њом, да се преда, да изгуби самоконтролу... Тражила је све или ништа. Да би вратила њему колико? Шта је био младићев проблем? Плашио се да ће бити *оробљен*.

Приближавало се вече и сенке су сад увелико прекривале плажу. Већ више од сат времена нико се није попео на банци машинерију. Купачи су почели да се разилазе. Тада се нешто у Хани покрену. Она полако дође до скакаонице.

– Хоћу да скачем – рече момку. Скинула је наочаре за сунце и погледала га. *Хоћу*.

– Попећу се са тобом горе – рече младић и замоли инструктора да овај пут замене места и да он са Ханом уђе у лифт и испрати је до врха.

Кабина је лагано клизила по шинама, стари добри банци строј за шибанье адреналина који му је доносио лепу зараду већ

неколико месеци, топотао је навише као мала локомотива. Када је кабина уз шкрипу стала, Хана приђе ивици. Била је пажљиво обучена у систем сигурносних појасева и копчи. Младић тада подиже конопчић с алком којим се платформа отвара према реци.

Гледала је у бездан, хипнотисана висином.

– Хана, стојиш ту већ пет минута – тргну је глас момка – зашто се не пустиш?

Он ухвати њену главу између дланова и приближи Ханино лице своје, сасвим близу, скоро су се додиривали уснама. Хана уздрхта. Био је то поглед коме је било тешко одупрети се. И стисак. Колико је дуго чекала тај знак!

Али Хана није знала да је њен поглед када је скинула наочаре, ипак, покренуо све. И да га њен момак није прочитао у том часу, прошао би тренутак. Не би вредело.

Младић коначно схвати да, пропусти ли тај трен, ОН ће а не она скочити са врха скакаонице, и то без заштитног конопца... кад је такав... кад је неодлучан... Пропусти ли овај дан, овај тренутак, све ће бити готово. Не сме више да чека сутра, јер сутра ће машинерија за банци скокове бити конзервирана и подмазана, покривена непромочивом цирадом пензионисана до следеће сезоне. И тада је одлучио да је одмах зграби баш ту, на врху металног торња, и да ће се, уколико то сада не учини, смучити самоме себи за сва времена и збиља суновратити са проклете куле.

И даље је држао њено лице између својих дланова.

– Пусти се, Хана – поновио је гласом који је она и те како добро разумела. Он је позвао њену душу да изађе, али не као капетан Кука Петра Пана на гусарску даску, већ да је спасе. Од чега да је спасе? Од њене снаге. Од путености која јој је давала надмоћ над мушкарцима. Од савршеног тела што јој је давало лажну снагу... лажну јер са њом није могла да се избори. Од вишка сексуалности који је плаћала погрешним изборима.

Дубоким гласом позвао је њену душу да из потпалубља изађе на површину, да се покаже и препусти. Њена душа је разумела тај глас, изашла је и заплесала у ваздуху.

Нешто у њој, покренуто само неколико минута раније, котрљало се све јаче. Полако губећи самоконтролу, она осети неизрециву лакоћу... и скочи.

Стреловито је полетела према води. Али за тих пар секунди, пре него што ће сигурносни конопци од гуме да је зауставе над водом и попут јо-јо лоптице врате уназад, све док се истегнута ужад коначно не смире, она као да се вину преко језера.

Летела је на другу страну реке све дубље у вече које је урањало у ноћ Аде и ваздух хладан и тежак од влаге што долази са поља Макиша и Саве. Летећа Хана у надолazeћој ноћи као никада у животу осети потпуну присност и блискост са реком и обалама по којима шетају доконе девојке у белим летњим хаљинама, док стазама зује опуштени младићи на сребрним бициклима, изнад лежальки у којима парови утукани ћебадима гледају тениски меч на огромним видео бимовима; где младе мајке гурају колица са децом поред ресторана из којих теку потоци блуза и рокенрола, а иза њих круже аутомобили узалудно тражећи паркинг. Одлазила је погледом све даље, до остружничког насипа који рукавац реке претвара у језеро и где се испод светилки лампиона наручује рибља чорба и реш печена деверика; само неколико метара даље у реци се каткад забеласа витки смуђ, ловећи уснулу рибу.

А онда се у истој секунди вратила уназад и полетела улево, изнад наранцастог вијадукта што се из Радничке улице извија према Бановом брду, и још више, преко марине и челичне харфе моста све до поносних зидина Калемегдана и даље до ушћа Дунава у море и још даље, даље, у расплинуту агонију океана у коме се и сједињују и губе и проналазе сви потоци и реке, сви облаци и кише.

Знала је да ће се, чим се овај дан оконча, бацити на њега, и да он једва чека да се баци на њу.

Скок је био завршен. Умирише се гумени сигурносни конопци. Хана се није приближила површини воде онако како је то полазило за руком најбољим скакачима, али било је то за њу најмање важно у том савршеном дану за банци скокове.

И овде се завршио последњи дан скакаонице на Ади Циганлији тог лета, дан последњи а први.

АМОР ПАЦОВ, УВОД У ВИНАВЕРА

мала ноћна фанџазија

И поред најбоље воље не могу најпрецизније да опишем тренутак у коме сам склизнуо из сна у будно стање, тек нешто пре поноћи нашао сам се у кафани *Москва* на Теразијама. Допустите ми, најпре, да с извесном подробношћу направим мали увод, разлог је оправдан. Наиме, већ годинама патим од несанице. Месечарим. Једном су ме укућани усред ноћи затекли где подбочен као патрициј у старом Риму, лежим на каучу испред угашеног телевизора у пиџами, други пут како се кочим на клозетској шољи у четири ујутру. Кад су ме разбудили, требало ми је десет минута да се крв поврати у ноге и полако се придигнем, грчевито се држећи за лавабо.

Због проблема с несаницом обраћао сам се многим лекарима. Последњи од њих, уважени професор на Медицинском факултету, преписивао ми је разне пилуле. Како нормално лечење није уродило плодом, кренуо је са експерименталним таблетама за спавање... И ето мене у кафани хотела *Москва*...

Ближили су се поноћ и фајронт, те ја одмах седох за први слободан сто и узех да читам дневне новине. На њима је стајао датум из августа 1929. године. Али како је лепо у тим стањима клизања између сна и јаве! Све је било дозвољено и најнормалније, све је текло платко као по лоју... Тада између столова, у углу кафане, препознах песника Раку Драинца. Седео је сâм, поред чаше вина и сифона соде. Оставих новине, приђох му и поздравих га.

– Ми се познајемо? – упита, подижући обрве.

– Не, ја сам анонимни писац из другог времена, али знам ко сте ви, читао сам вашу поезију. Ви сте амор пацов што ноћи проводи по вешерницама!

– Тачно тако. Волим тај мирис свеже опраног рубља и вешплава који, у тренуцима када га обасја залутали месечев зрак,

шири чудесан флуоресцентни сјај. А шта вас нагони да дођете овде, господине?

Ја му закукуљено и замумуљено објасних своје мета-стање и експерименталне таблете, што он пропрати с изненађујућим разумевањем.

– У потрази сам за Станиславом Винавером – отворих му душу. – Ми смо рођаци, у ствари...

– У даљем сте сродству?

– Да, али не у крвном, већ духовном.

– Разумем... и сада сте дошли да узмете нешто од његове радијације, дрски човече! – закликта бесно. – Хоћете да штрпнете нешто од његових делова, од ароме његових реченица!

– Врло сте се прецизно изразили, то ми је била подла намера – пожурих да га похвалим.

– Седите, видим да сте неки шерет, пустите да завршим чланак за сутрашње новине па ћу покушати да вам помогнем. Само да знате, Винавер мења боравиште, није га лако уловити... Али како то изгледате забога, облачите се бизарније од Растка Петровића у детињству, када су га одевале сестре сликарке!

Објасних му да је мој долазак резултат претходне ноћи када сам по ко зна који пут читао његову збирку песама *Бандити или њесник*, па тешка вечерица, па несаница, па покусна лила таблетица.

– Имамо такве посетиоце с времена на време – рече већ помирен са судбином – али више је оних који мешају ракију и винске мушице.

Тог тренутка за суседни сто седе млада жена сјајних очију, упадљиво нашминкана. Прекрстила је ноге али тако да јој дубоки шлиц хаљине откри чипкасте гаћице боје меса које су халтерима биле прикопчане за свилене чарапе. Део бутина између гаћица и чарапа био је хипнотишуће бео. (Треба обесити онога ко је дозволио да жабице изађу из моде.)

– Да ли хоћете друштво? – упитала је песника. – Поседујем бриљантну сексуалну технику.

Рака се захвали, после чега она устаде и, пре него што ће да пређе за суседни сто код господина свакако не млађег од осамдесет лета, насмеја се и рече:

– Не знате шта пропуштате...

Ту реченицу он прихвати као њену малу освету и центлменски је отрпе. У том часу изванестан брадати човек у врло масном оделу ушао је у ресторан и, пришавши нашем столу, отворио кофер од офуцане јареће коже. *Ogizio* су биле муштиккле, а *ogozzo*, испод лажног дна, презервативи. Иако не пушим, купих муштикклу од лажног ћилибара и ставих је у унутрашњи џеп сакоа. Пазарио сам и кутију презерватива које поклоних Драинцу. Он их узео, захвали ми и рече:

– Не користим их, а ни стимулативна средства, поготову не ово друго. Секс тада губи чар, а шта ће вам драма у којој се већ зна завршетак. Нема ту узбуђења, напетости, слатке стрепње и, што је најважније, ни праве екстазе.

– Е па видите, сада су измишљене разне таблете ...

– Не узимам ништа – прекиде ме – казао сам вам, али увек постоји начин. Пикасо тврди да му је Чаплин рекао да на врх уда ставља трунчицу кокаинског праха. Хоћу да кажем, ако вам је до нечега стало, увек постоји начин...

Чаплин. Сетих се Уне О'Нил која му је изродила седморо деце, али и сиротог Селинцера који је због ње секао вене.

– Него платите ви лепо рачун – обрати ми се песник – па да ми спонтано кренемо ка Винаверу.

Пошто намирих дуг, изађосмо на улицу. Чесма на Теразијама са прелепом фонтаном била је већа од данашње, а врзмало се ту и неколико људи са борсалино шеширима. Највише ме изненадило то што је ресторан Албанија био једноспратан, смештен на потпуно истом месту где је сада истоимена зграда. Скренусмо у Кнез Михаилову улицу тог једноспратног Београда и упутисмо се према Калемегдану.

– Тамо ћемо пронаћи Винавера – обрати ми се Рака. – Растко Петровић тачно зна где можемо да га нађемо...

Рекох му да сам доста читао о њиховом дружењу и братству.

– Али ми се доста разликујемо – узвратио је. – Погледајте овај месец што одозго зури у нас, баш зури; Винавер би рекао да плива у кумовој слами васељене, убацујући ту и алт Љубинке Бобић и бас Кучук Алије; Растко би га видео како израња са дна страобалног језера Мађоре; Црњански би убедио цео свет да је плав и невесео и бео и над Самаркандом и над

Владивостоком; а ја вам одговорно тврдим да је црнокоса лепотица обасјана месечином на овом плакату – индијанска принцеза Покахонтас!

А мени је личила на Уну О’Нил када је имала 18 година и харала по ноћним клубовима. Добри мој Селинцеру, прекасно си постао познат!

– Рекли сте да сам амор пацов, и ту сте били у праву – настави Драинац – слободно питајте ако вас нешто из те области тишти.

– Дозвољавате? – упиташ после неколико корака.

– Опустите се... слободно...

– Моје питање гласи: колико жена (ту бих замолио за проценте, ако може), када мушкарцу каже: *ради ми иша хоћеш*, то заиста и мисли?

– Осам до десет процената – одговори он као из топа. – Ово није никаква апроксимација, верујте у моју процену. Битније од ваших процената је да та реченица *завршава посао*, хоћу да кажем да су такве изјаве необично корисне, јер опуштају мушкарца за даља предузећа...

Онда се загледа у мене.

– А ви бисте хтели са нама писцима... Маните се тога... Где ћете забога с нама човече, делујете нежно. Неспремни сте ви за ту битку. По професији сте правник? Па вратите се лепо вашој папирологији и спасите се!

Ја онда потегнух братство душа двадесетих година, па манифесте и алманахе, хипнизам, зенитизам, експресионизам, суматраизам, етеризам, футуризам, на крају и часописе *Хийнос*, *Зенић*, *Ргечи Пилоћ*...

– Ма нисте ви за ово – понови Драинац – баталите на време. Немате појма о чему се овде ради...

И поче да набраја све неке речи које су почињале на слово к. Навешћу неколико: кркензи, кастрација, кокодакање, котерија, клапа, кавурма, корбач, кохорта, кофеин, карабатак, кардиохирургија, кускус, Кара Мустафа (ово је изговорио као једну реч), китникес, кукуруику, кајла, колаборација, кундак, казамат, каплар, консензус, кореографија, катапулт, карамба (поновио више пута), кататонија, кобаја, какаду.

– А зашто ви пишете? – погледа ме оштро.

– Пишем јер сам сујетан. Престаћу да пишем кад престанем да будем сујетан.

Задовољан мојим одговором, он климну главом и отвори гвоздену капију на углу Рајићеве и Кнез Михаилове, те уђосмо у једно двориште. Наравно да сам желео да то двориште буде у стилу Алхамбре, са плочицама из Марока препуним арабески и бојама које се топе и расплињавају у можданим вијугама, али не, ми се обресмо у једној авлији са мусавим фењером и гле! све то ме озари неком чудесном мутном лепотом, као да је наступило тајанствено препознавање. Мој мозак, већ поприлично огрезао у РЕМ фазу, као да је учитавао и препознавао нешто давно доживљено. Усађено. Као да је дошло до неког мени необјашњивог и чудесног укрштања и присећања... Прошли смо немалтерисаним ходником облепљеним блатом, кад испод једног још шкиљавијег фењера напипасмо кваку и уђосмо у кућу. На вратима с леве стране, одмах поред тоалета, био је залепљен плакат на коме је писало:

Излемајџи Р. Драинца!

Нагреалисџи

Рака мирно одлепи плакат, пресави га неколико пута и стави у задњи џеп панталона:

– Скупљам их уместо поштанских марки. Овај плакат био је у моди пре шест или седам година, не знам ко га сад поново лепи... Слаб сам играч на конопцу морала, то знате, али зато изврстан ироничар и плувач. Поседујем бриљантне примерке плувачине.

Рекао сам му да мора да се читаве вечери шали, јер сам прочитао много текстова о позитивној енергији између два рата, времену откривања и повезивања светова, праваца, неминовног трвења и борби, али пре свега братства и друговања душа.

– Било је и тога – рече он – али углавном је ово. И он настави да набраја исте оне речи од малочас, мењајући их по падежима. Затим ме погледа сажаљиво:

– Ви сте се изгледа пребацили. Закаснили сте. Ово је двадесет и девета, знате... Требало је да дођете одмах после рата, почетком двадесетих, тада је још било заједничког полета.

– Али вас неколицина, мислим на Мони де Булија, вас...

– Ми смо инцидент, *јерес*. Ми смо јерес, господине мој, и то нас теши.

Окрену се према мени:

– Несносни сте. Осим тога, журим код моје Цице, мораћу ускоро да вас напустим.

Рекох му да сам свашта читао о њему, али да сам у малом шоку што је љубазан и пријатан.

– Тајна је у томе што сам вам показао само мекану страну свог бића.

Разумео сам. Сетио сам се његових стихова *оштар као македонска кама и блај као лионска свила...* Био ми је исписан на тапетима собе све време студија, одмах поред стиха Бранка Миљковића *нек срце не оклева*, који је имао амбициозан задатак да изађе на крај с мојом несигурношћу и сетом.

Наставили смо полумрачним ходником, сударајући се успут са склопљеним столицама за сунчање и сунцобранима, празним теглама од туршије и лименим кантама за заливање.

– Е, ово је та соба коју сам тражио – промрмља Драинац себи у браду, отварајући једна врата широм, гурајући ме напред. – Брајко мој, ово мораш видети... Уђи роде, и ово је део твог памћења...

Тада ступисмо у салу окупану светлошћу са чијих мурала нас озари азурно небо и сунце лимунове боје. Са супротног зида смејао нам се исти онај месец кога смо нешто раније видели. Таваница у облику свода боје индига беше гдегде посута кумовом сламом кроз коју су капале звезде. Истовремено је блистало сунце и сијао месец. Полутар и полови спајали су се у истој тачки, а она је била у мени. У истом часу, на истом месту, све стране света су се укрштале, била је и поноћ и подне и пролећни и јесењи еквиноцијум.

Из урамљених слика гледале су ме очи витезова у оклопима, али и напаћене очи њихових слугу, хртови и соколови, са плаветним планинама и белим црквама у позадини, удружених у племенитом покушају да на непцима осетим укусу вечности. У једном моменту соба се претвори у мешавину најразличитијих мисли у којој ми више није било јасно шта је прошлост а шта

не. О, како сам био згранут и блажен у том часу! Видео сам ратнике како излазе из ровова и кроз блато вуку лафете топова што су блистали на киши као да су од сребра, села и тврђаве заборањене у дубини времена, непрегледне колоне жена и деце како улазе у расквашене градове и подижу ватру испод поцрнелих верига (тамо је била њихова мисао, знао сам, *шамо!*). Видео сам панораме њива у ружичастом сутоњу и лица ратара с препланулим кошчатим рукама, великим шакама и стопалима, усамљених у пољима циновских бундева, али са очима свезнајућег погледа, пуним необјашњиве и непобедиве упорности...

Желео сам да још мало боравим у том калеидоскопу коцкица подземног сећања, али ме Рака кроз ходник увуче у кафану, где вешто заобиђосмо келнере што су вијугали између гостију, носећи на послужавницима полиће ракије, филцане с црном кафом и ознојене флашице клакера тек скинутог с леда.

За столом поред мутног и мувама упљуваног прозора угледасмо Растка Петровића с пријатељем. Рака му укратко објасни мој случај. Растко ме осмотри од главе до пете и рече:

– Морам вас упозорити да Винавер јесте човек ренесансе, дакле бескрајне ерудиције и љубопитљивости, али да има бруталну склоност ка шали, сатири, комици. Када је у Лондону обилаго Националну галерију, Станислав је видео слику на којој Шекспир носи минђушу у левом уху. Тамошњи кустоси су се клели да је на изласку из галерије Винавер имао ту минђушу на уху, а да је у том часу Шекспир остао без ње! Наравно, минђуша је одмах враћена аутору *Хамлета* (најпре погрешно, на десно ухо, такве ствари се често дешавају у брзини, врло често), но ствар је заташкана... Винавер све раскринкава и зато га не миришу. Хоћу да кажем: скрајнут је јер сече оштро као хируршким скалпелом. Питам ја вас: треба ли га спалити само зато што жели модернију, бржу, мелодичнију и снажнију реченицу српских писаца?

Као што наслућујете, био сам задивљен. Нисам могао реч да изустим. Напето сам ишчекивао шта ће даље бити. Раде Драинац се опрости од нас, а Растко ме узе подруку и изведе напоље. Пођосмо улицом према Калемегдану, где за длаку избе-

госмо захуктале неосветљене кочије с коњском запрегом. Он показа на клупу у парку и рече:

– Ево вам вашег Винавера.

Изнад клупе је лебдео осмех, тачније нешто налик на циновске сочне усне, које се убрзо претворише у благи и помало одсутни осмејак човека који све види и разуме, полако обликујући фигуру Станислава Винавера.

– Ви ипак носите минђушу – оте ми се.

Винавер се насмеја грохотом: – Положили сте тест, господине.

– Какав тест?

Растко ми тад објасни да није хтео да ме обесхрабри, али да је било неопходно да најпре будем тестиран. Да видим невидљиво. Чврсто ми стеже руку, затим се удаљи у пратњи свог пријатеља. Држали су се за руке, али понављам – како је то дивно у тим стањима безбедног плутања између снова и јаве, више ништа није изазивало чуђење, све је било допуштено и могуће.

Винавер балетанском лакоћом прескочи клупу, што је било неочекивано за човека тако масивне појаве, и мртав озбиљан рече:

– За увод: поседујем солидан чулни и нервни прибор. Верујем у свој изражајни апарат. Ноћу сам као дечак отварао прозор куће да бих ослушкивао кретање жаба. Волим да слушам тешку меланхолију њиховог кретања. Једни од других се разликују за осмину тона, ти жапци. Само једанпут сам чуо нешто веће. То су цврчци. На Звездари има један зид изнад Дунава, тамо их се лети скупни на стотине хиљада, они су нешто као...

– Хор бечких дечака! – оте ми се њиштећи узвик.

– Покушавате да будете духовити, господине, али вам то не полази за руком, зато не инсистирајте. Видите, ја сам у српском језику осетио фрулу и покушао да дам реченице са зривајцима, жабама и фрулом. Трудио сам се да нађем почетак српског језика који је хроматичан. Али увек има мамлаза високог калибра, који траже нешто у поезији, прози... А шта сте по занимању?

– Правник. И писац у покушају. Пишем мало, али зато рђаво.

Он ме погледа одмахујући главом:

– Онај који се тако руга своме писању, свакако то не мисли. Пре ће бити да сте убеђени у своју генијалност. Па добро дошли у Клуб птица ругалица, молићу лепо! Нико не сме пипнути птицу ругалицу, њу брани њен хумор. Код нас, Срба, хумор је мрсни; он нараштаје мири са животом за сва времена. Ми се хумором наткриљујемо над судбином. Ако пажљиво читате Библију, видећете да се Исус никада није насмејао, а шта мислите зашто? Јер је био апсолут слободе, па му није био потребан хумор као нама овде, којима је то начин преживљавања. Погледајте сад тамо, изнад жбуна – рече и куцну штапом по стаблу липе. На њему је титравим словима треперило:

КЛУБ ПТИЦА РУГАЛИЦА – САМО ЗА ПРЕСТУПНИКЕ

Осетих се величанствено. Осетих присуство добрих духова и вибрација што су долазили од павиљона Цвијете Зузорић, Саве и Дунава, зидина Калемегдана, цркве свете Ружице, Небојшине куле... Споменик захвалности Француској заблиста под месечином, и ја му поменух да знам да је учествовао у оба рата.

– Ратови су били страховито важни као израз наше колективне старе душе – уздахну Винавер. – Али манимо се ратова, ви ускоро морате да пођете. Претходно ћу вам дати савет. Зачикавајте норме, али поштујте прах. Реалност је исувише фина ствар да би се могла препустити ма ком сем песнику. Идите напред, напред и увис! Сад збогом.

– Али ја хоћу да останем овде – почех да кукумавчим, благосиљам, богорадим. – Зар не могу да останем?

– Господине, како не схватате да је време у коме живите незаборавна романтична прошлост за оне који ће доћи!

Али ја нисам желео да га разумем, већ сам чезнуо да останем тамо, у времену које вероватно и није било много боље од оног у коме живим, али постојала је једна битна разлика – било је то доба наде.

– Морате да пожурите – узвикну и из торбе извуче велики будилник – разумете шта хоћу да вам кажем? У осам морате да укуцате вашу проклету картицу на улазу у фирму!

Напокон схватих да треба да пожурим, те се брзо опростих од њега. Када сам се окренуо да му махнем, њега више није било, тачније изнад клупе у парку само је лелујао његов осмех, блистајући у јутарњој измаглици.

Никако ми се није напуштао тај ноћни Калемегдан, али Рака је већ давно отперјао својим послом, као и Растко уосталом, док је Винавер остао у стању вечитог ишчезавања и васкрсавања, као и сви бесмртници.

Шта је Винавер био мени, помислих хитајући према Зеленом венцу и аутобусу за Баново брдо. Био је моја савест. Он је био савест свих сињих кукавица. У његовом пецкавом хумору није било ни трунке греха, ничег осим поезије и борбе против укалупљених правила оних који би да се окамене у вечности.

Али у том чудесном сну, спремајући се да се поново искрцам на јаву, знао сам да ће неминовно доћи час када ћу поново бити на том истом Калемегдану, у сну неке будуће летње ноћи, за коју годину можда, ко то зна (редовно прелазим улице на црвено, а холестерол ми дивља као луд), ја, обичан смртник, бићу макар за секунду међу бесмртнима, делићемо исти бескрај пре него што они остану у својој бесмртности, а ја се заувек преселим у свет сенки.

И ето мене насмејаног у труцкавом аутобусу који се са Зеленог венца закотурао улицом Краљице Наталије, онда савио у улицу Кнеза Милоша, спуштајући се полако ка Сајму и Ади Циганлији, пењући се потом према Брду.

Гледао сам забринута лица својих суграђана, смркнута и незадовољна, без сјаја у очима, размишљајући и даље о онима који су овде давно живели и чији је дух уткан у колективни дух овога града, котрљајући се све брже у сусрет новом јутру, надајући се да ћу се пробудити с осмехом који сам понео с Калемегдана и муштиклом од лажног ћилибара, као сведоцима мале ноћне фантазије.

ГДЕ ЈЕ ПОГРЕШИО АРАМИС

џролећна алејорија њо Хансу Кристијану

Гледан с ивице моје терасе, солитер ми је у ноћи личио на кулу. Топла златна светлост струјала је кроз прозоре и сливала низ зидове горде бетонске тврђаве.

Давно, у доба детињства, у том солитеру живели су моји добри другови. Какве смо несташлуке правили тих година, одлазећи на оближњи хиподром, купајући се у Сави што је протицала испод брда, играјући пинг-понг на купалишту Аде Циганлије што је гледало на блокове Новог Београда!

Након смрти родитеља, пре неколико година, вратио сам се у породичну кућу, надајући се да ћу у старом крају срести пријатеље из младости. Али никога више нисам могао да пронађем; неки су се иселили у друге делове града, остали расули по свету...

Скривен под крошњама циновског бора који је наткриљавао терасу куће, посматрао сам људе, жене и децу што су непрестано улазили и излазили из зграде, љубазно се јављајући једни другима, притискајући дугмад интерфона, стрпљиво чекајући да се врата отворе пре него што бешумно утону у таму замка од дванаест спратова.

Мајке су журно гурале дечија колица, очеви одлазили и долазили аутомобилима. Или би шетали јазавичаре, малтезере и теријере у оближњем парку. На дрвеним клупама и столовима, на којима су наши очеви некада играли преферанс, сада би поседали ђаци, враћајући се из оближње основне школе. Тек понеки пролазник осмехнуо би ми се на улици док смо се мимоилазили на путу према пијаци. Тада бих у остарелим цртама њихових лица препознавао неког од заборављених суседа.

Иако сам се временом отуђио од света, у дубини бића и даље сам чезнуо за давним рајем детињства; постајао бих у

том часу подвојена личност, степски вук који жуди за осамом, али другим делом бића за људима. И тада бих, седећи на тераси, посматрајући светлосну кулу од дванаест спратова, што у ноћи зрачи благошћу и добротом изгубљених пријатеља, преплављен лепотом ноћи и мирисима природе, пожелео да зидови тог ушушканог термитњака буду прозирни на трен, да поново осетим грађански мир домова који одишу уредношћу, топлину ходника препуних саксија, аспарагуса и бегонија...

Пре извесног времена, на улици сам сусрео пријатеља из младости за кога су ме везивале незаборавне успомене. Испоставило се да одавно не станује у солитеру, али се пре пар месеци вратио у стари крај и сада са породицом живи неколико улица даље. Одмах смо почели да се присећамо минулих догађаја. Како да заборавим да ми је на касети магнетофона на батерије снимео вечне мелодије рок музике? И блаженство које сам осећао слушајући аџеоске гитаре и демонске бубњеве, док су распрскавали светлוצаве ватромете у мом слуху!

У међувремену, обојица смо прешли на слушање цеза, и он ми се похвали да је набавио плочу Луја Армстронга из периода кад је свирао у оркестру Кинга Оливера... право благо. Можете замислити младог Сачма из времена када је био кост и кожа и имао косу зачешљану у уредни фен-каре, ојачану бриљантином! Договорили смо се да сврати код мене и понесе албуме цеза о којима је причао. Зажелео сам да поново слушам стари добри цез са плоча које пуцкетају, лимене трубе и саксофоне, неумрле мајсторе који из задимљених дворана за плес Њу Орлеанса претварају ноћи градова у чисто злато и у мед. На растанку смо разменили бројеве телефона и ја му обећах да ћу га ускоро позвати, јер још ми је у животу био грамофон с моћним стерео звучницима.

У том часу био сам сигуран да ћу му се већ сутрадан јавити, заиста сам био обрадован тим сусретом. Сутрадан, међутим, нешто ми је искрсло и нисам га позвао. После неколико дана, упавши у стање малодушности и лењости, или би боље било да кажем – поспаности (које је само елегантни израз за моју обломовштину, проклета да је!), коју сам последњих

година неговао на свој чамотан начин, одлучих да позив оставим за касније. Прошло је неколико недеља, а ја никако нисам могао да се наканим да му телефонирам.

Тражећи плоче цеза у подруму, набасао сам на очев микроскоп. Извукао сам га из футроле, пажљиво обрисао праšину и однео га у дневну собу. Као дете научио сам да њиме баратам, али више нисам имао вољу да било шта истражујем...

Међутим, када је после неколико кишовитих дана цвеће у башти експлодирало бојама и мирисима, одлучих да те мирисне цвасти погледам под микроскопом. Обрао сам струк багрема, помиришао га и ушао у кућу. Ставио сам микроскоп на сто, крпицом обрисао огледалце и окулар. Подметнуо правоугаону стаклену плочицу с праšницима. Подесио светло. Исоштрио слику помоћу два вијка са стране. Багрем је ускоро био замењен цветом ладолежа из саксије, па белом радом, љутићем, маслачком, све то у безуспешним покушајима да уђем у тајни свет биљака...

Изашао сам у врт и из локве пластичном чашом захватио талог са дна. Врагио се, сео за сто, пипетом извукао кап блатњаве течности и кануо је на стаклену плочицу. Прекрио је другом плочом и све то подметнуо под окулар. Точкићима са стране трудио сам се да изоштрим слику, али догађало се нешто чудно – слика ми је непрестано измицала! Као да је била жива. А ако би се у хиљадитом делићу секунде и појавила – муњевитом брзином пролетела би ми пред очима тако да нисам успевао да разазнам о чему се заправо ради. Све сам покушавао; обртао огледалце у свим смеровима јурећи светлост, окретао вијке, с наочарима и без њих, подизао и спуштао ролетне, померао сто, мењао положај стоне лампе, проверавао у астролошком приручнику о ефемеридама да није случајно неки од оних дана кад ми планете праве ршум у глави, премештао фикусе по соби у складу с правилима фенг шуи, није вредело, није... Слика би се појавила само у делићу секунде, а онда губила.

О, био сам изгубљен као Лоренс од Арабије пред фатаморгананама што беже пред њим попут антилопа, као девојчица са шибицама којој се у агонији привиђа топли дом с окићеном

новогодишњом јелком, сочним гушчијим печењем и давно умрлом баком што јој се осмехује. Био сам Ханс Кристијан Андерсен лично, изгубљен у сопственим духовитим алегоријама као у тајновитом лавиринту врта од шимшира прошараног боцкавим ружама и црвеним бобицама злобе, од којих ме у детињству подилазила слатка јежа! И страх.

Отишао сам у кухињу и скувао чај. Узео сам књигу и покушао још мало да поседим на тераси, али ми микроскоп није давао мира те опет приђох столу. Мало сам померио окулар и погледао.

Доживео сам прави шок! Све је постало јасно и живо. Као да сам се нашао на бојном пољу! У тој капи из баре гмизало је мноштво сићуших животиња са клештима. И све те животињице тумбале су се једне преко других, сакатећи се узајамно.

Да бих мало ублажио слику, кануо сам кап мастила. Океанско плаветнило расу се видним пољем, дајући му царску модрину архипелага. Како се мастило на појединим местима стезало, мешајући се с прљавштином из баре, пред очи ми изрони приказ налик насељу са улицама и трговима по којима су јурчала сићушна плава бића, настављајући битку, делећи се и спајајући у групе.

Обратио сам пажњу на једно усамљено створење, мирно и скрушено као какво јагње, које се од других разликовало по томе што није учествовало у општем хаосу, већ се лагано повлачило према ободу поља, вешто избегавајући кавгу. Али чим су га остали шкорпиончићи спазили, као по команди устремише се на њега, баш сви, чак и припадници до тада противничких група. Истог часа стао сам на страну малог одметника ухваћеног у покушају бекства; није вредело: прогониоци се нису смирили док га нису раскомадали. Онда је наступило кратко затишје, али тај мир брзо им је постао досадан, јер се поново устремише једни на друге. Притом су припадници мањих група у жару битке прелазили у други табор и настављали рат против доскорашњих сабораца. Пошто би их докусурили, страствено су настављали да се сатиру међу собом...

Као да су учествовали у нечем што нема ни краја ни почетка, па због тога никада неће ни моћи да се заврши.

Помислио сам: како им то једном не досади, како се сами себи не смуче? Заборављао сам оно што све објашњава – њихова природа је била шкорпионска. Нису могли против сопствене природе.

Код појединих створењаца инстинкт је био толико јак да кад би им на попришту остале само главе с вилицама, те вилице су и даље шкљоцале према прогоњенима, покушавајући да их се домогну.

И чим би се неко издвојио из зараћених група, био је печен! Сви би се одмах острвили на тог сиротог десперадоса, дајући сигнал будућим бегунцима каква их судбина очекује, па нек пробају, молићу лепо! Свака жудња за изолацијом тумачена је као највећа увреда.

Пажљиво сам осмотрио сићушна бића која су изазивала гнев одбијањем да учествују у заједничким обредима. Можда се по нечему разликују од других? Ништа нисам уочио. Споља су изгледала налик осталима, без икаквог израштаја на телу, белега...

Али као да је неки недокучиви ред владао у свему томе!

Та помисао ме је излуђивала и само што се нисам оканио даљег гледања минијатурног света у капи воде, да на ивици поља не угледах усамљено плаво створење које се храбро супротстављало својим прогонитељима. Устремише се на њега. Узалуд. Било је врло вешто, сецкало их је као репу. Могуће да је тај побуњеник некада припадао скупини, и да је добро знао шта је казна за непослушност, али нешто му није дало мира па је одлучио да достојанствено сконча.

Убрзо се на ободу појави још неколико усамљеника решених да се супротставе прогониоцима. Бесна гомила, што се до тог часа попут клубета котрљала с једне на другу страну, одједном се умири. Антенице на главама почеше да им трепере; шушкали су нешто између себе, окупљени око шкорпиончића главатијег од осталих.

Он као да им је наредио јуриш. Само сада су много систематичније нападали десперадосе, тражећи им најпре слабу тачку, а кад би је нашли – адиос!

На рубу су остала само три плава одметника, као три мускетара, одлучна да се боре до последњег даха. Двојица од њих су се, занети битком и притиснути гомилом, непрестано приближавали једно другом, све док се нису дотакли. Од тог часа наставили су да заједнички пружају отпор. Надену сам им имена Атос и Портос. Углављени са три стране модрим гомилицама блага, на том уском прилазу њиховој пећиници бројчана надмоћ нападача није имала никакав значај. У борби један на један Атос и Портос били су несавладиви. Чопор је устукнуо, а онда окренуо на другу страну, у потрази за лакшим пленом. Био је то јадни Арамис.

Иако се борио у непосредној близини, Арамис није схватао колико је близу овој двојици, па није ни покушавао да им се придружи.

– Не дај се Арамисе! – узвикнуо сам – повежи се!

Он као да је напoкoн осетио шта треба да учини, јер се окренуо према Атосу и Портосу, али касно... прекасно... већ су га опколили... Главни штрумпф препречио му је пут.

– Среди га – узвикнуо сам – можеш то!

Али није могао! Зашто? Јер је припадао врсти бића која не умеју да нападају, већ само да се бране.

– Не дај се, Арамисе! – ипак сам наставио да га бодрим.

Од сиротог Арамиса, међутим, није остало ништа. Гомила га је прогутала у трену. Погрешно је јер је пропустио прави тренутак у коме је требало донети одлуку.

Преостала два мускетара поставише се тако да остали нису могли да их се домогну. Схвативши да су у новонасталој ситуацији несавладиви, још лакше су одбијали нападе. За њих је било наде...

Знао сам да ова прича тешко да може имати срећан крај и да Атос и Портос не могу вечно пружати отпор. Зато сам мудро устао са столице. Желео сам крај приче у коме има довољно простора за наду, нешто као код Кафке, да геометар К. начне Замак...

Однео сам чашу с преосталим талогом у башту и вратио га назад у барицу. Кап воде под микроскопом нисам имао срца да дирам. Наравно да сам у души чезнуо да два мускетара одбију

све нападе и са себи сличнима организују фронт, повезујући се све више и више... да попут Арнолда Шварценегера у филму *Тркач* постану део подземне гериле и наставе да пружају отпор... или као Че Гевара и Кастро крајем педесетих, на Куби, у револуцији...

Али код тих усамљеника као да није био развијен инстинкт повезивања у заједницу. Недостатак тог нагона чинио их је подесним да постану жртве.

Ипак, оно што ме је највише дирнуло код малих побуњених бића, била је њихова вера да се чудесна могућност – **биџи мускеџар** – не гаси ни у највећој каљузи!

И даље сам стајао у башти, задубљен у мисли, удишући ноћне мирисе биља, када ме неко гласно назва по имену. На вратима капије угледах господина Нестора, некадашњег очевог пријатеља, човека старог преко осамдесет година, али и даље врло живахног. Та живахност потицала је од изузетног смисла за хумор, од брзине којом је реаговао, увек духовито поентирајући. У кафанском друштву обично је ћутао, огласивши се само једном или двапут у току вечери, али таквим бриљантним парадоксима да би се читава просторија заорила од смеха.

Његов хумор био је хумор надмоћи. Човек који се смеје надмоћан је односу на остали свет.

Кад сам га једном упитао да ли жели да ми буде ментор јер поседује изузетан дар, господин Нестор ми одговори да треба бити врло опрезан. Објаснио ми је да његов хумор јесте да му помаже да се надвије над проблемима и завлада ситуацијом, јер је бритак а притом није вулгаран па нико не сме отворено да се наљути, али да истовремено код присутних ствара осећање нелагодности. „Мој хумор изазива у исто време и респект и страх“, рекао ми је тада. „Синко, зашто би застрашивао људе... боље им покажи да си драг.“

– Имаш ли домаћу? – упита ме када смо ушли у кућу и сели. Показао је очима према креденцу, тачно према месту где се налазила флаша ракије.

– Наравно – рекао сам, сипајући му у чашицу – али морате претходно да погодите шта видите под микроскопом.

– Ништа лакше – рекао је самоуверено, сео за микроскоп и задубио се. И даље гледајући кроз окулар, настави озбиљним гласом, као неко ко нема никаквих недоумица:

– Задатак је превише лак. Знам шта је ово! Ово је Београд! Не, не... Ово је Париз, Лондон, Њујорк, Бомбај...

Онда се окренуо према мени, не мењајући израз лица. Неколико тренутака смо се нетремице посматрали, не изговоривши ниједну реч, а онда сам праснуо у смех.

До краја вечери разменили смо тек неколико реченица, полако испијајући пиће, он, Наполеон хумора и ја – његов муцави ађутант. Господин Нестор доли себи још једну чашу и рече замишљено:

– Изолација није слобода, синко... Слобода је у везама са другим људима.

Нешто касније устао је и ми се љубазно опростисмо. Био сам пробуђен, био сам у том часу сасвим будан, најбуднији човек у граду, и пошто сам појео сендвич са сиром и попио шољу хладног јогурта, окренуо сам број телефона пријатеља из младости.

Затим сам изашао на терасу и погледао према солитеру. Преда мном се уздизала поносна тврђава од армираног бетона и стакла, тврђава чврстих и непробојних зидова што љубо-морно чува од знатижељних погледа, недодирљива и оку недоступна кула од дванаест спратова, налик блиставој лађи што нечујно оре звездано море.

Отворио сам прозоре, и у собу груну слатки мирис процва-лог багрема; и беше пролеће, топло и благословено пролеће.

БИТИ АКРОБАТА

Како се тога нисам раније сетио, запита се Ненад Бобић, гледајући бочицу парфема у излогу. Био је прилично скуп, али такве ствари за њега нису имале цену; међу пријатељима је важио за врхунског znalца који са лакоћом препознаје ноте топлог сандаловог дрвета, зачина, оштрог и сувог кедра, смоласте и балзамичне комбинације...

Парфимерија се отвараала тек за пола сата, па он настави према канцеларији уобичајеним путем, који је у шали називао стазом слонова. Сунце се у том часу проби између зграда и осветли високу грађевину Глобал Тотекса, што одједном заблиста у јутарњем светлу.

Нешто се догодило.

Кроз крошње дрвећа просијао је златни зрак попут ласера. Није се расуо по матираним прозорима зграде, већ нагло заокренуо према кружном току у који се уливало осам градских улица. Али Ненад није видео то мало чудо. Мирно је наставио према Глобал Тотексу, у коме је радио као заменик Генералног. У стручним стварима он је био главни, све се вртело око њега, његова реч била је последња, јер био је мајстор свог заната.

Дан му је пролазио уобичајено. Најпре је одговарао на службене поруке, онда послао неколико упутстава сестринским установама, распоређеним као саће у кошници велике зграде Фирме. Прочитао је шест записника користећи дијагоналну технику читања, уживајући у шољама кафе и чаја – тим последњим склоништима презаузетих људи.

И све би протекло у најбољем реду да се око поднева изненада није појавио његов колега са факултета Мирослав Лазаревић. Секретарица Дејана му је неопрезно дозволила да уђе (кобна грешка, млада дамо!). Зар није приметила да га у последње време избегава? Много година ради овде, а не види неке очигледне ствари?!

Тако је желео да избегне овај сусрет! Јер већ месец дана Мирослав је на његовој кућној секретарици остављао поруке с молбом да му се јави, није рекао због чега, али знао је добро Ненад Бобић, знао је... Не кажу залуд Французи: *un bon coup de piston vaut mieux que le maire* (добра веза вреди више него председник општине).

Само је бануо у канцеларију тај друг са факултета у одећу од црног сомота и ролком са тегет и љубичастим ромбовима, мало изношеном, али лија је он – воли да изгледа опуштено, а да задржи елеганцију. Ненад зна да је лепо обученом човеку цео свет под ногама, па ипак му није полазило за руком да постигне опуштено – елегантни меланж у одевању; изгледао је или уштогљено или прескромно. Међутим, био је то важан део слике на којој је инсистирао – *скромношћу*, он мора да одише скромношћу!

На посао никад није одлазио службеним аутом већ пешке, неупадљиво се одевао, скромно обедовао у корпорацијском ресторану, кувано јело и салату. Никад рамстек. А управо је то Мирослав наручио када су овде за Ненадов рођендан ручали. Само је рамстек био довољно добар за њега!

Није ствар била у парама, већ у нарушавању принципа. Додуше, Ненад је и рамстеке и бифтеке таманио на пословним ручковима, преједајући се понекад, али *искључиво* када је преједање било саставни део протокола. Међутим, у ресторану, пред очима публике, требало је одржати слику скромности и штедљивости. А да је он наручио рамстек, прошао би као да је затражио месо од фауна!

Не одвајајући поглед од рачунара, настави да размишља о другу који је очигледно дошао да тражи услугу, вероватно убеђен да му је он не може одбити. Али, да ли је тај Мирослав Лазаревић икада помислио како је страшно годинама киснути на промаји између сукобљених светова? Има ли појма шта значи бити погрбљен, у непрестаној грозници, чекати сатима пред туђим вратима, имати очи на леђима? Бити уплашен као газела, напет као гепард? Он не жели да сазна како је тешко пењати се ужареним степеницама ка врху блиставе катедрале босоног, *без залеђа*, колико су му табани и даље посути невид-

љивим пликовима што пеку! Мислио је да ће временом оуглати на бол, али бол никад неће уминати, никад.

У тежњи да се докопа моћи, Ненад се успињао тешким и мукотрпним радом. Његов хлеб заиста је имао седам кора. Али успео је да се докопа врха Глобал Тотекса, једног од Монт Евереста Фирме, без кога ниједна корпорација не може да постоји. Ево га на врху, изнад њега је само Генерални са својим одабраним кругом. Постао је незаменљив. А колико је ноћи окапавао сам у овој канцеларији, покушавајући да компликоване одлуке заодене у законску форму и тако их одбрани, да са опасних планинских литица виртуозним слаломом између редова закона пронађе безбедну стазу до подножја и ушушканих планинских брвнара из којих се безбрижно извијају сиви облачићи дима, а камини пуцкетају пуни миришљавих борових иглица!

Од људи са највиших спратова катедрале био је уважаван као експерт, али и зато што је одавао утисак човек из народа. Чак и оно што је Ненаду Бобићу било посебно непријатно – његов сопствени глас – који је постајао пискав кад се узбуди и крв му појури у лице, деловао им је симпатично. У том детаљу препознавали су стидљивог човека из комшилука, Перу Перића. О, како је он био употребљив!

Али зар том Мирославу који безбрижно густира сок, настави да размишља Ненад, зар му није довољно јасно то што већ месецима одбија његове телефонске позиве да се сусретну, изговарајући се презаузетошћу? Зар и даље умишља да су повезани неким братством? А Ненаду се чини да су били повезани једино разговорима о уметности, цитатима, књигама које су размењивали и читали, нечим што припада младости. Бежећи од руководећих положаја, вечно тражећи пречице до циља, тај његов друг као да читавог живота није имао потребу да се доказује. Како то назвати – надменошћу, снобизмом, неприлагођеношћу?

Јесте да је Мирослав све време био запослен у државној служби, али где је радио и шта је радио? Искључиво маргиналне послове! И где сада покушава да се запосли? Опет на неким маргиналним пословима! Зашто?

Да тамо настави да куња до пензије, лакрдијаш!

Одавно је имао снажан порив да сруши Мирослављев кукавички мир и натера га да изађе из куле од слоноваче. Та неамбициозност и склоност ка маргини излуђивали су Ненада Бобића! У њима је препознавао својеглаву жудњу за слободом. Друга би ствар била да је Мирослав од њега тражио неко руководеће место са кога би касније могао да се укључи у спровођење стратегије Фирме. Али он непрестано конкурише за радна места која су у хијерархији тек нешто изнад најнижих!

Мораће да пусти Мирослава низ воду, али како? Није му падало на памет да му то каже у лице, ипак је осећао стид, али одлука је донета, проблем је био како то *технички* да изведе?

И Ненад са још већи жаром настави да му упада у реч. Затим би се задубио у рачунар, ућуткујући га одмахивањем руке, заузет читањем хитне поруке или телефонирањем. Као за инат, већ двадесет минута нико га не зове, па мора да седи припијен уз екран.

Спас му је стигла у облику приправнице Данијеле, која је ушла у канцеларију доносећи неколико фасцикли. Ненад истог часа поцрвене. Руменило образа било је нешто сасвим уобичајено кадгод би се појавила Данијела. Та млада девојка већ годину дана узбуђивала га је својим присуством...

...Давно је Ненад дошао у овај град, има томе већ четрдесет година, али град му је непрестано измицао. Никако није могао да нађе тајне кључеве његових капија; град га је упорно држао на одстојању. Због тога је у души носио неизбрисиво осећање вечитог странца. И страх да ће због тога једног дана бити раскринкан. Каријера и пут ка врху, страشان пад и поновни успон, потпуно су га закочили. У тој трци време је прошло и... остао је нетакнут до данас, недодирнут од женске руке... Стога је толико уживао у Данијелином присуству и тренуцима маштања о тајном сусрету, чак без икаквог додира. Све те силиконске лепотице које је могао да плати или веже услугама, гадиле су му се. Он је чезнуо за безазленошћу, за неокаљаном лепотом жене, недужношћу. Волео је класичну

лепоту из времена кад анорексија није била у моди, али ова девојка танког струка и сјајних бадемастих очију заносила га је. Осећао је њен парфем, спој класичног и модерног мириса; једном јој је рекао да је у питању Кашарелов *амор-амор*, што му је подигло нумеру у њеним очима...

Кад је Ненад потписао дописе, Данијела је изашла из канцеларије, али је за собом оставила свој мирис. Он се сети Дисовог стиха *Ти си дивна била* из песме *На Калемеџдану*. Па да, она је та дивна, не она је Предивна, и њена љубав, или нешто налик на љубав, имало би снагу да поништи несавршеност и изопаченост света, да потре јаловост и сувоћу његовог живота.

Мирослав помисли да је прави тренутак да проговори о ономе што га тишти. Последњих шест месеци конкурисао је на више од двадесет радних места у Фирми и ван ње, без успеха. У већини случајева конкурсни поступак био је обустављен са образложењем да има превише искуства за то радно место.

Он устаде и пође према Ненадовом столу, узалуд, јер Ненад већ беше зграбио слушалицу мрмљајући: „Све морам сам, друг мој... све морам сам...“

Видео је то Мирослав, али као да није. Нешто му није дало да види, тачније – није хтео да верује у ту могућност. Ненад му је био последња нада. Од свих његових пријатеља једини је он био у позицији да му сада притекне у помоћ. Сети се подсетника који је држао на столу, где је на првој страници било записано:

1. Не стављати ствари ад акта, већ их држати под контролом, осматрати без престанка, водити белешке;
2. У суровој борби надметања и надмудривања, једног дана ћете позвати да те употребе.

Заборадио је на тај подсетник. Успавао се. Никакве белешке није водио, никакве дневнике и анализе, све што је писао у слободном времену биле су кратке приче, делови неког будућег романа, опет приче, приче, приче...

Беспризоран сам јер пишем!

И нико га до данас није позвао да га употреби. Зашто? Јер је постао неупотребљив. Фирми је била потребна свежа глина коју ће лако обликовати у нову генерацију службеника-питбулова. А оне две реченице лично му је издиктирао Ненад. Записао их је, али их касније није ни погледао.

Као да сам читав живот провео упорно газећи правила, ледну га помисао. Каква год да су, та правила су били водичи за преживљавање, драгоцени путокази...

И сам је припадао том свету, али на рубу, у институцијама Фирме до којих пипци Генералног скоро да нису допирали... гледајући како се интереси људи што се непрестано смењују на врху, колико год на површини изгледали супротстављено, укрштају негде у дубини. Препознавали су се као да носе значке на реверу сакоа... као да су у ранијим животима били познаници и сад само настављају некадашњи ортаклук.

Ненад се одлучи за спасоносни маневар. Устао је и изви-нио се што мора да изађе у тоалет. Тамо се напoкон смирио, окружен жуборењем воде у писоару. Над лавабоом је испљус-као лице и обрисао га папирнатим марамима. Руке је осу-шио испод апарата за сушење. Није му се враћало у канцелар-ију. Одлучио је да сврати код стручног сарадника са првог спрата кога су због дуже косе и урокљивих очију сви звали Едгар Алан По. Стручни сарадник осетио би се поласканим када би га неко са виших спратова тако ословио, али би се смртно увредио уколико би се неком од службеника са нижих спратова случајно омакао тај надимак...

У Ненаду је дуго тињала жудња да остане високо у очима своје генерације, оних који га знају од скромних почетака, још из студентског града. Само они су били кадри да схвате коли-ки је био његов успон и да измере висину његовог садашњег положаја.

Али доживео је велики пад десетак година раније: испао је из система. По повратку у игру, чврсто је одлучио да се више никада не приближи страшној провалији. Зато је одабрао Глобал Тотекс, институцију за сва времена, у коју се није ула-зило лако, већ само безграничном лојалношћу и врхунским познавањем материје. Тог часа су највећи непријатељи на

његовом путу постали дојучерашњи пријатељи. Букагије које је вукао за собом. Мало помало, ослобађао се тих ланаца.

Докле год поседује моћ, биће белји од снега!

А како су бежали од њега док је био у немилости! Сви су се одједном сетили само оних лоших ствари. Али Мирослав није. У тренутку његовог пада, помогао му је да поврати самопоштовање и поштовање у очима других. Један од ретких који га тада нису напустили.

Међутим, по Ненадовој процени, у овом тренутку више ништа не дугују један другом. Као сваки човек који је започињао од нуле, имао је савршену способност да региструје шта је коме учинио, а шта добио заузврат. Премда се трудио да му рачуни увек буду у реду и послује као бакалин што уредно води књиге, ажурирајући их непрестано, каткад би избегао да врати дугове онима који су по положају били испод њега. Како му је то успевало?

Могло му се!

Хитро прелиставајући картотеку у мозгу, Ненад узе у поступак све услуге које су учинили један другом, сећајући се сваког детаља њиховог односа. Знао је да мора бити правичан у овом рачуну. Све је обрачунао, проверио и дошао до закључка – он и Мирослав су сада квит, на позитивној нули. Ништа му не дугује, чак обратно, да да!

У том часу у тоалет уђе Ц.Ц., директор општих послова.

„Тражим вас већ десет минута, господине Бобићу“, рекао је, „нигде вас нема, а био сам и код стручног сарадника са првог спрата, знам да понекад тамо свраћате... Ово је хитно, од Генералног, треба да комплетирасте ваш предмет.“

И гурну му лист хартије под нос.

Опет је секретарица Дејана погрешила! А могла је лепо да слаже да је ван зграде! И сад мора да дозволи да га Ц. Ц. спроведе назад, у канцеларију! У том часу више се плашио Мирослава него Генералног.

Када је Ненад комплетирао предмет, Мирослав најзад приђе столу и исприча му за конкурс, замоливши га за помоћ. Овај му обећа да ће учинити све што је у његовој моћи. Вечерас у девет јавиће му шта је урадио.

Чим је Мирослав напустио канцеларију, Ненад искључи штоперницу на рачунару. Прошло је тачно четрдесет минута.

Мирослав поздрави секретарицу и изађе из зграде. На плочнику је застао, обамро од узбуђења и *сазнања*. Није му се враћало на посао. Знао је шта га чека – за неколико месеци сви у његовој установи добијају отказ и отпремнину.

Поче да размишља којим би физичким послом могао да се бави. После краћег размишљања закључи: ниједним.

Шта сада, упита себе, лутајући улицама изнад трга. Покушао је да се сети својих погрешака... шта је предао забраву, шта превидео... Ненад Бобић није био једини коме се обратио за помоћ око запослења. И сви су га редом одбијали. Шта је то могло да значи? Значило је да је проблем у њему, Мирославу, јер немогуће је да сви остали греше. Грешка је у њему, јер није хтео да се покори правилима на којима све почива. Долијао је! Открили су га. Постао је незвани сват.

А за месец дана уследиће крај. Па добро, видео је како је то бити у исто време и чиновник и писац, не радећи ниједну ствар довољно квалитетно. Тридесет и две године устајати у десет до шест, пишући у слободном времену. Бити вечно на пола пута између два света, оног који те прехрањује али време претвара у прашину таложену на папирима досијеа, и оног који те чини целовитим али не храни.

Бити обичан точкић машинерије, значи бити вечно на маргини – без моћи – што ће рећи без икаквог права да било шта тражиш од других. А за све што добијеш бити захвалан, бити много, много захвалнији него до сада...

Зашто је одабрао маргину? Јер му је доносила мир и слободу. Е па данас је стигао рачун. Дошао је проклети порезник!

Покушао си да будеш неоседлан цели свој живот, промрмља себи у браду. Може, али сноси последице. Узми све што ти је срцу драго, зашто да не? Али плати!

Купио је бочицу негазиране воде, сео на клупу у парку и попио је наискап. Шта даље?

После Мирослављевог одласка, Ненаду као да је пао камен са срца. Пошто је окончао неколико хитних послова, одлучи да се мало позабави случајем секретарице Дејане.

Показала је неопростиву слабост – болећивост према Мирославу и пустила га у његову канцеларију. А могла је да каже да је на састанку или ван зграде. Болећивост је према кодексу Фирме била строго забрањена, као уосталом и сви односи који нису усмерени ка остварењу заједничког задатка. То, наравно, нигде није писало, али се подразумевало. Правила која се *погразује* не смеју се нарушити, јер су јача од свих писаних закона. *Неписани закони* били су златна була Фирме. Односи су морали да почивају на тачно утврђеним вредностима. А болећивост никако није спадала у те вредности. И тачка!

До краја радног времена размишљао је о малом слатком плану за поподне. Тачно у четири сата, Ненад Бобић изађе из Глобал Тотекса, што је представљало инцидент, јер је то чинио једино у данима кад би га оборио азијски грип.

Али чим је изашао из зграде, учини му се да је велика улица са трамвајским шинама празна и да на њој нема живе душе... Празан град, као у ружном сну. Није могао да се помери с места. Једна мисао надјачала је остале. Која мисао? *Обескорењен.*

Обескорењен. Морао је да буде ишчупан из корена да би пустио нове корене, а на усијаном градском асфалту није их пустио. Више нигде није истински припадао. Постао је чардак ни на небу ни на земљи.

Он се окрену и погледа зграду с неизрецивом љубављу. Изгубио је корене, али ће се зато попут бразилске бегоније, те дивне ружичасте пузавице која не може без ослонца, још чвршће свити око челичне арматуре ове катедрале. Све је жртвовао за тај ослонац, био је његов слуга, оруђе, самурај и, уколико буде потребно, постаће камиказа!

Пошто је превазишао тренутну слабост и журним корацима пресекао трг, Ненад Бобић је свратио у пошту да уплати редовну месечну донацију *Дому за незбринуће*. Био је то део искупљења. Имао је њихову захвалницу, држао је урамљену

на зиду предсобља. Затим је обишао цео блок док није пронашао фитнес клуб који му је гарантовао да ће ослабити петнаест килограма за два месеца. Платио је чланарину и наставио у правцу парфимерије.

Парфимерију је оставио за десерт, да са непца одагна горчину сусрета који га је намучио. Ушао је у продавницу и затражио парфем *амор-амор*. „Не у спреју“, нагласио је. Љубазна продавачица, на чијој је плочици на блузи било исписано *Маја*, упита га да ли жели да га запакује у златни или сребрни украсни папир. „Немојте га паковати“, одговорио јој је, платио рачун и изашао.

Мирослав устаде са клупе у парку између зграда и крену да обиђе још један круг. Док је лутао улицама утонуо у мисли, пред њим се изненада створи Ненад Бобић, који је управо излазио из парфимерије са кесом у руци, измењеног израза на лицу. Изгледао је опуштено и срећно, ни налик човеку кога је неколико сати раније оставио у канцеларији. Као да је ходао по води. Прошао је таквом брзином да није стигао да му се јави. Мирослав погледа за њим, помисли најпре да га позове, али му нешто није дало да помакне усне. И тад схвати да никада више неће бити у стању да га ослови, нити се покрене сантиметар према том човеку.

Ипак ће позвати Ненада тачно у девет, као што су се договорили, али не да сазна његов одговор, већ да види на који ће начин окончати ову фарсу...

Када је стигао кући, Ненад је подгрејао ручак у микроталасној рерни и сипао ледени чај. Попио је капсулу *тинка*, опрао косу, обријао се, истуширао, депилирао читаво тело и намазао га кремом, дезодорисао, поткресао длачице што су му штрчале из ноздрва и ушију, на крају зачешљао обрве. Још једном се истуширао хладном водом, није вредело. И даље је горео. Искључио је мобилни, скувао кафу и легао на отоман у дневној соби, одмах поред фиксног телефона.

Зрак сунца, одскочивши од бакарне куполе, просија преко Мирослављевог лица. Он се окрену према Храму. Одроста-

јући у уверењу да постоји само оно што може да се докаже, а да је чиста спекулација све остало, није успео до краја да поверује у онострано.

Можда сам тако остао без највеће заштите, помисли. Ко то зна?

Али коме сада да се обрати? Шта започети... шта даље? Уклопити се у структуру целине, свакако. Не беснети у гневу, опростити другима, исправити учињене погрешке... Пронаћи тајне пролазе кроз град, капије иза којих почињу светови башта са цвећем и бетонирана дворишта са чесмом и клупом у средини. Никада не потценити лепоту сунца, звезда и месеца. Не потцењивати оно што не може да буде доказано, јер ако си га једном осетио у срцу, значи да може да буде недоказиво, а да ипак постоји. Али, коме да се обрати?

Суза му засија у оку.

Бити утопљен у гомилу с осмехом сањалице-борца... Поново гледати филм са Чарлијем Чаплином и слепом девојком... Бити Шарло акробата! Бити сетан али ведар, шљампав али елегантан. Бити саркастичан и песник истовремено. Безазлен али прагматичан. Да ли је то могуће? Јесте, ако си акробата.

Бити акробата, уколико желиш да се провучеш кроз живот а да останеш свој. Јер прошло је време када си могао некажњено да показујеш непослушност. Време својеглавости и тврдоглавости је прошло. Беснео си у гневу и мудар је био твој бес. *Тага*. Паметан си био тада. *Сага*, међутим: удиши дубоко, скини прашину са гитаре, наштимуј је степен и по ниже и одсвирај нешто из времена када си био бесмртан. Рецимо *Let it be*. Једном бесмртан, увек бесмртан. Припреми овсене пахуљице за доручак, самели ланено семе у блендеру, пронађи стари телефонски именик, попиј јутарњу кафу, једног дана ћеш написати добру причу. Води духован живот и даље, али погни се. Награда не стиже за учињена дела већ за смирење. Прегураћеш све.

Али погнути се, погнути...

У том часу између облакодера просија последњи зрак залазећег сунца и, одбивши се од куполе, озари читав предео. Мирослав није видео тај зрак, али га је осетио у срцу. Понада

се да је погођен, но он га само опрљи по коси и изгуби у сплету улица. Севнуо је попут свица тај златни метак луталица, мекши од паперја.

Да ли је касно за мене, брујало му је у глави. Да ли је касно за друге? Има ли помоћи? Свакако да има. И шта учинити сутра?

Не сутра, одмах!

Већ је пао мрак када је Ненад устао из кревета, поново се истуширао и обукао свилену пиџаму. Сео је у фотељу и отворио бочицу парфема. Легао је на кревет и успореним покретима приносио је ноздрвама, тонући у стање опијености затворених очију, пуштајући да му се пламен све више разгорева у телу.

Тачно у девет сати његов телефон почео је да звони и није престајао до десет. Све време Ненад је лебдео у заносу.

Када је звоњава престала, осети се слободним, коначно и безусловно слободним. Бесмртним, изван времена. Мирослав Лазаревић је био последња органска нит која га је држала за свет живих. Пресецање те споне учинило га је безгранично лаким. Срце је хтело да му препукне од новостечене слободе, од количине новог ваздуха за дисање. Више није имао тежину. Летео је.

Осети неподношљиву врућину и кожу сву одећу са себе. Оставши наг, испуни га нова слобода, и он настави да приноси бочицу ноздрвама, удишући све дуже и дуже. Предивна је она била. И сада, када га ништа више није везивало за људски род осим мириса недужне девојке, схвати да свет има смисла докле год постоји женска кожа на којој ће овај парфем да дише, разливајући се у бесмртну недосањану љубав.

Али мирис жене поново га је враћао свету, повезујући га с њим још чвршће. Тонући у осећање које никада раније није осетио – у љубав према свима – схвати да се његов унутарњи урлик, толико дуго затомљен у утроби, ослобађа и полако шири телом, гушећи га ружичастом измаглицом. И са том маглом и девојком у њој, коначно је ступао у само срце града. Осети потпуну присност са улицама и трговима, са случајним

пролазницима на топлим плочницима, напoкoн... Венчаваo се са градом.

Напуштаo је самомржњу и самопрезир, блатo и завејане планинске путеве кроз које се као ђак-пешак пробијао седам километара до школе, ништа није замераo ни другима ни себи, нити му је било важно шта ће ко рећи и мислити. Хрлио је ка једином чистом у животу, тој безазленој девојци чија душа, тачно то – душа, одише сненим мирисом. Он у тој белини осети савршену љубав, и први пут у животу обузе га блискост и наклоност према сваком живом створу на планети.

„То је, значи!“, зајецa. Сузе су му се сливале низ лице и, док су му налети ужитка и топлине у снажним таласима потреса-ли утробу, стискаo је све јаче бочицу парфема, осећајући њу, Предивну... „Постоји, постоји то јебено савршенство“, рече, осећајући како му се надoлазећа сласт све више расплињава у артеријама и венама, рушећи све забране и препреке, плавећи обале и мостове, гушећи га својим пурпуром, над којим се надвијаo бесмртни *амор-амор*. И док су му трзаји тела поста-јали све јачи и јачи, више није знаo да ли је то смрт или љубав-ни грч.

ГОЛИЦАВЕ ПРИЧЕ

– Какве су му шансе да изађе из коме? – питам стрину.

– Искрено речено, никакве – одговара мирно, настављајући да стрицу Лулету намешта јастук, исправља ћебе и затеже подушечни чаршав. Он већ месец дана лежи у овом приватном санаторијуму, непокретан, везан за бочице из којих прима инфузију, воштаног лица и склопљених очију, са замрзнутом гримасом човека који је завирио иза завесе и тамо видео нешто толико страшно да је заувек занемео. С друге стране болничког кревета виси кеса испуњена тамносмеђом течношћу. Ту је и мали монитор који показује пулс. Сам је у соби; стрина није жалила пара када је доживео тај страшни можда ни удар, трећи по реду.

– Само да не умре пре мене – забринуто одмахује главом – не бих то могла да преживим.

Гледа га нежно и певуцка:

– Долијао си, цукело моја... Целог живота си јурио сојке, јеси јеси... Нема више... Дошао кучак на ручак, дошла Цица у колица...

У собу улази доктор Самарцић и прекида наш разговор. Чини ми се да у његовом погледу могу да разазнам питање: „Зашто га и даље одржавате у животу? Зар не видите да је биљка?“ Међутим, он се окреће према стрини и каже:

– Има јако срце, госпођо, свака част, у стабилном је стању, ваш муж је на правом месту.

Када је доктор изашао, стрина наставља да га глади по коси:

– Целога живота је терао кера мој Луле, није могао да се смири. Е сад је само мој! Само мој! Први пут у животу сам мирна. Први пут тачно знам где је. Не може битанга одавде, ланзао би, али привезан је за ове апарате...

Кажем јој да сви у фамилији знамо да је њу стриц обожавао.

– Није истина! – успротивила се. – Прошле године сам га ухватила на делу!

– Али стриц Луле има седамдесет и седам година!

– На делу! – узвикнула је. – Нашла сам му крв на панталонама; шта ту још има да се прича?

– Орезивао је руже у дворишту, стрина, видела си колику је огреботину имао на шапи; морао је сиромаш под старе дане да се вакцинише против тетануса...

– Сирота лисица је то, префригана лисица! Све ће да уради, да прими и сто инјекција само да заметне трагове...

Добро се сећам тог инцидента. Толико се нервирао због стрининих хистеричних напада љубоморе, да је доживео први мождани удар. То га је успорило. После тога, одбацио би некако до оближњег кафачета у коме је са вршњацима проводио читав дан. Он, који је годинама био кошаркашки тренер, углавном у Француској, стално у покрету, и који кап алкохола није могао да окуси, више се није трезнио. Накићена вином, мала пензионерска клапа покатакд би запевала неку препотопску песму из младости, али у њиховој шаљивој шприцерској обради: *Валенсија, `ајд у собу, дићи ноћу, па да видиш шта ја моћу...*

Стрина као да ми чита мисли:

– А кад се први пут шлогирао, почео је да је банчи са дангубама што само лочу вино и уздишу за сваком сукњом која туда прође! Још кад запевају к'о да су пошандрцали...

Тихим гласом саопштава ми износ његове француске пензије. Док је она жива, боравиће њен Луле у овом санаторијуму, неће му допустити да умре:

– Без њега би мој живот изгубио сваки смисао!

Само што се не осмехнем. Затим по хиљадити пут морам да саслушам њену тираду о женама са којим ју је варао. И с апотекарицом у Лиону, која му је наводно давала тајне знаке и цедуљице и са женом власника кошаркашког тима из Безансона у коме је хонорарно радио (односно блуднично) као помоћник тренера, и са комшиницом из суседства, дебелом

нафраканом вештицом којој треба дати метлу, и са оном брбљивом дундастом учитељицом што га непрестано зивка преко мобилног...

Климам главом и сећам се како ми је стриц једном рекао да стрина никад, баш никад није била у стању да погоди са којом је, увек је сумњала на погрешну особу. А то са дундицама било је скроз погрешно. Памтим сензуални шок који сам као тринаестогодишњак доживео кад сам бануо у његову собу и тамо затекао витку стјуардесу са белим халтерима и дугим чарапама...

– Али све то није битно, стрина – узвратио сам – важно је да је он у животу само тебе волео. Тако је рекао, „све остало било ми је онако у лету, само моју Лену волим“.

Стрина се загледа у мене:

– Стварно ти је то рекао?

– Стварно, није мени него докторки Дакић, зови је и видећеш шта ће ти рећи!

Ја сам стрицу Лулету веровао. Само је стрину Лену волео.

Умирена, пита ме да ли бих могао двапут недељно да долазим да му читам. Приметила је да кад му чита романе, гримаса на лицу му некако попусти. Због чега, то не може да докучи, углавном тај страшни израз на лицу као да му се расплине.

Затим утону у мисли, разочарано климајући главом:

– Мој брак, са твојим стрицем, био је потпуни промашај... Чим смо се венчали, одмах је почео да ме вара. Нисмо имали деце... нисам радила... била сам упућена на њега... а није да нисам имала прилике са стране! Толико ми је патње нанео мој Луле, али не могу да заборавим ни радости које ми је причињавао. Увек ми је доносио цвеће, а ја цвеће, и малу децу, највише волим. Поклањао ми је књиге, и то са каквим љубавним посветама! Али никад није био код куће! Боље да сам се удала за неког обућара који нема пара, али да је увек ту, поред мене...

И тако сам постао читач.

Два пута недељно долазио сам у санаторијум и сат времена стрицу читао књиге. Хтео сам да спојим лепо с корисним, па сам најпре доносио путописе Милоша Црњанског и Досто-

јевског. Тек када сам почео да му читам Балзакове *Голицаве џриче*, приметио сам прве промене на стричевом лицу. Реаговао је на реченице попут оне „да су на лепој тратини жупник и млада девојка узели позамашни предујам рајских наслада“. Усне су почеле да му се мичу...

Као да је из далеке галаксије, што почива у густој мемли његов некада ведри смех покушавао да се пробије запушеним каналима, разбијајући тромбове који су му се испречили на путу, бежећи од ала и караконцула из мрака, настојећи да изрону на светлост дана. Мали заостали зрачак светла покушавао је да у пепелу његовог ума запали неки фењерчић и осветли бар на трен помрчину у којој лебди.

Када сам питао доктора Самарџића да ли је могуће да он свесно реагује, одговорио ми је да је његов мозак скоро угашен, на сценеру се лепо види да је тромб предалеко догурао, премда у медицини два и два нису четири. Пре ће бити, закључио је, да сам своја субјективна осећања пројектовао на стрица, помињући речи као што су трансфер, илузија, рефлексне и друге радње...

Е то сам чекао, ту чаробну реч скоро! Шта је то могло да значи? Па то да је нека ћелијица коре великог мозга ипак била поштеђена, само је треба протрљати као Аладинову лампу и чекати чудо!

Од тог дана својски сам прионуо на читање еротске литературе. Почео сам од домаћих писаца, од најбољих дела стварносне прозе. Онда сам прешао на стране ауторе. Пажљиво сам одабирао; мој непоновљиви стриц заслужио је само кавијар.

Човек бира пријатеље, родбину не. Али да сам могао да бирам стрица, баш оваквог бих одабрао. Код њега сам први пут слушао плоче Реја Чарлса *Hit the road Jack* и *La femme de mon ami* Енрика Масијаса. Из иностранства ми је донео компилацију хитова Плетерса, коју сам после носио по журкама и рођенданима, касније и албум инструменталне музике групе Лос Индиос Табахарес са бесмртном песмом *Мариа Елена*. Био је најбољи шахиста међу кошаркашким тренерима, непобедив. Флоберов *Новембар* читао је у оригиналу. Волео је руске класике, Пушкина посебно...

Прионуо сам на читање најбољих еротских страница Дејвида Херберта Лоренса, Ерике Џонг, Брет Истон Елиса и Хенрија Милера.

Почео сам од *Љубавника леги Четерли*, одломка у коме путени шумар лепој Констанци показује да не мора да умре да би сазнала како изгледа у рају. За то време њен муж сер Клифорд гуши се у надмености и охолости више класе.

Наставио сам свима познатом „шевом без шлица“ из књиге *Страх од леишења* Ерике Џонг, не заобилазећи антологијску мисао *да мекани језик природе у жену дубље од тврдог уда*. Следио је роман *Како сјасити властити живот* и опис лезбијског односа Исидоре Винг с девојком из чикашког високог друштва Росаном, за коју списатељица тврди да се састојала од чистог духа, с малим шиљатим грудима испод кафтана са великим изрезом. Пресудан допринос доживљавању Росаниног оргазма дао је грлић боце шампањца *Дом Перињон*. С обичним шампањцем подухват није имао никакву шансу.

Од писца Брет Истон Елиса нисам нашао богзна шта за читање, јер он се углавном бавио хомосексуалним односима, а ја сам желео да испоштујем стричеву сексуалну оријентацију. Ипак, пронашао сам неколико страница његовог првог романа *Мање од нуле*, где двадесетпетогодишњи Клеј води љубав са својом девојком Блер накљукан свим могућим плаветним пилулама, уживајући једино у мишићавости свог тела које све време посматра у огледалу. Нико није оплео Холивуд као тај Б.И. Елис.

Тада су на ред дошле пикантерије Хенрија Милера. Почео сам од кратког романа *Тихи дани на Клишију*, одломка у коме тек обудовелој лепој и охолој Швеђанки Борис и Хенри организују вечеру и такозвани *менаџ а шроа*. Она ужива у малом еротском експерименту као никад у животу, после чега се зацени од плача, обузета кривицом што је преварила умрлог мужа. Затим сам прешао на књигу *Ојус њисторум*, за коју слободно могу да кажем да припада литератури која се чита једном руком, тј. да је чиста порнографија. Дело је Милер написао четрдесете у Калифорнији, притиснут најстрашнијом могућом бедом, дословно да би се прехрањивао, јер му је

бакалин за сваку прекуцану страницу давао по један долар. Најбоља порнографска литература настаје због глади. Прочитао сам стрицу део у коме Сид, Артур и Хенри оргијају са Мис Кевендиш. Млада дама не зна на кога ће од двојице пред собом више да се усредсреди, стално се осврћући да види шта јој онај трећи петља иза леђа...

Сутрадан ме је дочекало велико изненађење. Појавила се стрина! Прекршила је договор да долази преподне а ја поподне. Намерно је улетела у мој термин. С врата ми је рекла да јој покажем књигу коју читам.

Све ми је било јасно! Откуцао ме је онај Кербер од медицинске сестре Гертруде, која је као немачки овчар непрестано тумарала ходником под изговором да пази да се неком од непокретних болесника не погорша стање. И само име било јој је немачко. Из своје канцеларије марширала је као из пруског генералштаба.

Посрамљено сам стрини пружио Милеров *Ојус њисторум*. Она је узела књигу, али када је на првој страни прочитала мото преузет из *Кенџерберијских џрича*, одмах ми је вратила. Угледао сам црну уру пред очима, спреман да отрпим удар судбе. Стрина, међутим, ништа није говорила док је сређивала стричеву постељину. Замишљено је посматрала мужевљево лице. Пре него што ће да крене, позвала ме је да у недељу дођем код ње на ручак.

После тог читалачког часа, да бих окајао грехе, почео сам стрицу да читам *Васкрсење* Лава Толстоја и *Молишве на језеру* владике Николаја Велимировића.

У недељу сам отишао код стрине на ручак, свестан да сам обрао бостан, очекујући детаљно рибање због опсцености, blasfемије, угрожавања јавног реда и мира... Као сви који су рођени у знаку бика – алав сам на храну – па бих у неком другом случају са највећим уживањем таманио њену пилетину с њокама у сосу од *дор блу* сира и броколија. Сада су ми залогаци застајали у грлу јер сам очекивао десерт у облику врућих пацки. Неочекивано, стрина није ни поменула наш последњи сусрет. Замолила ме је да наставим с читањем, пружајући ми на растанку две позамашне кесе:

– Носи ово ђубре из моје куће! Припадало је твом вољеном стрицу!

Златна стрина! Испоставило се да ме је на свој префињени начин снабдела најквалитетнијом литературом. Били су то стари бројеви *Чика*, *Старша*, *Зума* и *Зум рејорџера*, али и *Плејбоја* на француском језику, који је стриц говорио као матерњи, захваљујући донекле дискретном шпрахфелеру. Одмах да кажем да одајем признање Хју Хефнеру! У броју *Плејбоја* спочетка седамдесетих, дакле, пре скоро пола столећа, на две странице су биле приказане све могуће фризурице чаробног троугла, пажљиво сортиране, с тачним називима, у боји... Каскамо за светом.

Онда сам се запитао да ли ће ме икада иједна жена волети колико је стрина волела мог несташног зекана-стрикана Лукија. Она као да се тек сада усуђивала да покаже колико јој је стало до њега.

Од тог дана пазио сам да своје доласке у санаторијум ускладим с дежурствима младе и пријатне сестре Ирене и тако избегнем присмотру Гестапоа. Следеће четири недеље с највећим задовољством читао сам поменуते часописе. Био је то пун погодак, јер се гримаса на лицу мога стрица сасвим истопила. Када су се златне залихе исцрпиле, одлучио сам да донесем антологију француске еротске поезије *Бордел муза* у изванредном преводу Данила Киша.

Ах, ти Французи! Шта још рећи о ведром галском духу, чији су највећи песници осећали обавезу да окушају вештину у овом данас потцењеном жанру! Поменућу само Бодлера, Верлена, Малармеа, Пјера Луиса и Аполинера. А једног од родоначелника имали су ни мање ни више него у творцу поучних басни за децу – Жану де Лафонтену!

Од свега што сам до тада читао стрицу, признајем, ово ми је била најдража лектира. Рецитовао сам поједине песме с највећим заносом, падајући све више у ватру, поентирајући на најврелијим стиховима...

Желео сам да из неке удаљене галаксије, која се налазила у стрицу Лулету, према нама, крене блистава искра, попут зрака давно угашене звезде, чија светлост и после њене смрти,

путује свемиром, путује и путује, чинећи последњи напор да допре до нас. Желео сам да тај зрак на путу према његовом мозгу разбије у парампарчад проклети тромб што се заглавио и угасио га, да га оживи макар на час, тек толико да нам пошаље мали знак, нешто као последњи поздрав.

Био сам у свом елементу, у стању највећег заноса декламовања, када је у собу утрчала задихана сестра Гертруда, носећи бочице инфузије. Хтео сам у земљу да пропаднем! Наравно да је све чула, јер био сам прегласан. Почео сам да се извињавам, тражећи помиловање (премила госпођице Гретице, дево бајна, племенита чуварко и спаситељко овог меланхоличног храма!), молио за опрост, давао све од себе, замислите ме као штене које цвили изгубљено у кишној ноћи, јер стрица сам *њој* остављао на милост и немилост..

Када је танким пластичним цревом повезала флашицу с канилом на његовој помодрелој шаци, прекинула је мој кукавни солилоквијум:

– Господине, да ли бисте могли да ми оставите ову књигу пре него што кренете? Мислим да ће се допасти сестри Ирени.

Одмах сам јој пружио *Бордел муза*, финих светлоружичастих корица, с Брдслијевим цртежом на насловној страни. Полако је прелиставала књигу.

– Нисам мислила на ово – најзад је проговорила – већ на ону литературу коју сте му читали неколико недеља уназад...

Обећао сам сестри Гертруди да ћу већ сутрадан донети две кесе „оне литературе за сестру Ирину“. Хтео сам да скачем од радости. А онда сам приметио њен изненађен поглед.

Погледао сам према кревету, затим у празна врата, јер сестра Гертруда беше ишчезла, па опет у стрица. Нисам могао да верујем.

Лице мог стрица Лулета ширило се у блажени осмех.

ПЛЕС НА ПЕСКУ

Мина је у дневној соби, из пластичне кесе, вадила остатке резаног дувана, ризле и филтере, купљене испод тезге на пијаци Зелени венац. Почела је да мота цигарете. Имала је машину и излазиле су сасвим добро, можда су биле мало тање. Милутин је изашао на терасу и наставио да пријатељу, који је летовао у Црној Гори, преко вибера описује управо завршену утакмицу Европског шампионата у кошарци између Србије и Италије. Коначно искусно одигран меч. Прекосутра, у Истанбулу, играмо против Русије.

Онда се вратио у собу. У даљини град је и даље светлуцао, била је половина септембра, али лето није попуштало стисак.

– Попио си и моје пиво – укорила га Мина – тек сам га начела.

Јутрос је у самопослузи купио две конзерве чешког пива *крушовице*, једино је оно било на акцији; заборавио је на баскет; грозница утакмице увек захтева коју лименку више. А морали су да пазе на сваки динар. Одавно су дипломирали, али никако да добију неки сталан, иоле нормално плаћен посао, премда су обијали прагове најразличитијих фирми. Мина је радила као новинар у дневном листу по уговору о делу, док је он, као филмски сниматељ, ишчекивао позив који мења све, монтирајући у међувремену телевизијске рекламе.

Она га погледа и осмехну се:

– Да се искупиш, водиш ме у шетњу по Ади Циганлији.

Милутину се није ишло, ближила се поноћ, а сутра у подне имао је заказан разговор за посао.

– Баш ми се иде – настави девојка. – Упознали смо се на Ади, а за ових месец дана колико живимо заједно, ниједном нисмо отишли тамо...

Разговор се завршио тако што су сели у њеног *јуџа* и шест минута касније – тачно толико им је требало – да из солитера,

са врха Бановог брда, сиђу на паркинг Аде Циганлије. Паркирали су се на самом крају језера, близу насипа који ту преграђује Саву, изнад ресторана где се у сезони купања изнајмљују скије за возњу на води.

Полако су се спустили низ травнати насип и кренули обалом речног острва. Бетонска стаза била је обасјана светилкама у облику зелених фењера. Престала је музика у ресторанима; људи су излазили, покретали аутомобиле и враћали се у град.

Неко време корачали су поред вењака орлових ноктију који су одвајали шеталиште од нудистичке плаже. Орлови нокти, ти цветови божанског мириса, прецветају још у јулу, али Мина успева да пронађе један усамљени жућкасти цветић. Одмах га је заденула у косу.

Нема ни бициклиста, ни ролерки, помислила је. Читавог лета овим стазама су на котураљкама клизиле девојке у припијеним хеланкама и ознојеним мајицама, до зуба наоружане сексепилом, смејући се од уха до уха, чаврљајући између себе као да ништа на свету не постоји осим њих. Као да немају никаквих брига, понекад врло младе, анђели чулности. Смело гледајући пролазнике у очи, котрљале су се преко јутара и вечери, улица и булевара, све даље и даље, са трунком сете у очима за нечим што не могу да проникну, настављајући само њима смислене разговоре, ролајући још даље, смејући се, али једном укључене као да нису могле да се зауставе. Сјај у зеницама одавао их је – биле су спремне да постану жртве сопствене пута...

Приближавали су се ресторану *На крају светиа* када су у пољупцима и угризима обоје осетили јаку жељу. Погледали су се и истог часа журно кренули према ауту. Жеља не може да чека. На паркингу није било живе душе, а ауто уопште није лоше место за љубљење.

Милутин је спустио седиште и мало отворио врата, покушавајући да нађе згодан положај како би је први задовољио. Тог часа метализирани плави аутомобил са затамњеним стаклима зауставио се неколико метара даље. Из возила је изашао лепо обучени младић не старији од двадесет пет година. Мирно је кренуо плочником поред паркинга.

Неко време слушали су музику са радија. Није им падало на памет да одустану. Мина је испаркирала ауто и они кренуше назад, километар или два. Зауоставили су се на паркингу некадашњих ресторана *Кокеша* и *Ред шуз*, изгорелих почетком пролећа. Музика је сат раније престала да свира у оближњем кафићу *Сансеџ*. Упаркирали су се између два преостала аутомобила. У ауто је постајало хладно и она укључи грејање. Неколико минута касније, исти плави метализирани ауто поново се зауставио поред њих.

Заинатили су се да ствар доведу до краја баш овде, на Ади, месту где су се упознали почетком јуна, па се померише стотинак метара даље. Возач у плавом аутомобилу и даље их је пратио, само се паркирао са стране на којој се налазила девојка. Милутин седе уместо ње на место возача, окрену волан, нагло притисну гас и заустави крнтију од *јуџа* на само пет сантиметара од новог новцијатог возила. Младић их погледа недужно, као да појма нема зашто то чине. Бесно шкрипнувши гумама, нестао је у тами Обреновачког друма што води према граду.

Када су се мало смирили, Милутин кресну кључем, али није могао да упали. Покушао је још неколико пута. Није вредело. Затим изађе и подиже хаубу. Петљао је неко време око клема и каблова, док је она вртела кључем у брави. Онда је одмахнуо главом:

– Акумулатор је мртав.

– Повукао је влагу с реке – слегнула је раменима – а немам више онај спреј за каблове...

Није долазило у обзир да он погура ауто; прошли пут кад су тако покушали да га упале, презупчао је, па је морала да ради генералку. Милутин осмотри преостала кола на паркингу. Плави метализирани ауто није био на видикоу.

– Ма отишао је – осмехну се Мина.

– Није. Ту је негде, крије се, неће лако одустати.

Девојка га загрли: – Јеси ли се икад питао колико овако zgodних младића, у овом часу, у овом граду, лута по паркинзима, играјући се скривалица са љубавним паровима? И колико још младих људи у овом часу, у овом граду, као хипнотисани

зуре у своје рачунаре? Ово је страшно велики град и зар не би...

– Није одустао – понови Милутин. – Годинама је био прилепљен за екран и сада мора да пређе на виши ниво. То што тамо види више га не пали...

И Мина и Милутин припадали су генерацији која је обожавала рачунаре, интернет, таблете, мобилне телефоне са спектром најразличитијих погодности, али су се препознали јер су били атипични. Може се рећи *стйаромодни*. За њих је лични контакт био најбитнији.

– Мушкарци много оклевају – рече девојка. – Колико ти је времена било потребно да ми приђеш?

– Е па неће бити тако – насмејао се. – Улоге су се промениле. Победиле сте. Одузеле сте нам снагу. Сад жене прве прилазе, прве дају знак...

Она хтеде да му се успротиви, али се сети њене и Милутинове приче. Збиља, колико им је времена било потребно да се одлуче, да разбију блокове у себи, да допусте да им се сензибилитети измешају као боје... Могла је Мина много тога да му каже на ту тему, о *Добу Воголије* које се нечујно привукло доносићи сумрак мушке доминације. Мудро је одустала, јер налазили су се на „њиховој“ Ади, а ноћ је још била млада.

Онда су истресли џепове и пребројали новац. Имали су довољно да позову сервис за поправку возила на путу. Нису им се трошиле те паре. Биле су испланиране за друге ствари.

У једном часу он помисли да оставе ауто на паркингу и пешке крену кући. Ујутру, кад гране сунце и каблови се осуше, покренуће га. А четрдесетак минута пешке до стана и не делује тако страшно.

Мина је имала други предлог. Могу још мало да прошетају и касније покушају да покрену возило. Она га узме за руку и поведе према води. Милутин се попе на осматрачницу чувара плаже. Девојка скину јакну и ципеле. У увојке је заденула две изломљене гранчице тополе. И ту, под светлом месеца, на ситном песку као на шећерном праху, она направи неколико пируета. Играла је као да је одувек знала све те покрете;

ниједан није био случајан. Био је то плес поклоњен лету које је прошло, јулу и августу који су их уловили у мреже цврчака и лаванде, нештољивом лету што их је опрљило слутњом неугасиве жеђи. Врелином која пробуди тело и отвори чула, па кожа нема мира иштећи нове додире. Баш том победоносном лету што после хладне зиме и цмиљавог пролећа осваја тела на препад, као да их је чекало у заседи.

Мина плеше не знајући да оживљава неке прастаре игре. Са цветом орлових ноктију и гранчицама тополе заденутим у косу, личи на неку од додола; као да обнавље ритуале дубоко скривене испод свести. Дух је јак, душа је вечна, али све пада пред бескомпромисним налетима нагона. Нагон је покретач, а духови читавог једног света који је давно пребивао овде и наставио да сања наталожен у дубоким разнобојним слојевима речног острва, добио је знак да изјури на површину, на речну плажу у ноћи, и сједини са покретима девојке која плеше. То као да више не игра она, већ духови паганских свештеница у дугим одорама, а заједно са њима и читав један свет сањара, ноћобдија, поноћних шетача, луталица, свих оних чудесних бића која су икада живела овде. Домороци, прастари становници овог предела, муњевитом брзином израњали су и стапали с њом у гипким покретима древне чулности, нечем што можда можемо да наслутимо, али никад и докучимо, јер давно је склизнуло у лавиринте несвесног.

Њена широка летња хаљина шушти, ширећи се и увијајући на песку. И док јој се под босим ногама шљунак у вртлозима расипа на све стране, звонећи попут бубњарских метлица по чинелама цез оркестра, проређена шума Макиша доноси мирисе пољског биља и баца пред њена стопала што тону у пудер који се издиже из тла, светлуцав од сјаја удаљених месечевих кристала. Дошло јој је да све скине са себе само да тај пламен охлади, тајновити жар што распирује ватру у којој су и њена радост и њена сета, па да зајаше крилатог коња и полети увис...

Плес је био завршен и Милутин јој је аплаудирао. Али када су преко пешчане плаже кренули према ауту, на паркингу угледаше силуету. И та силуета им је плескала! Иза ње је јези-

во светлуцао плави метализирани аутомобил са затамњеним стаклима.

– Безопасан је као сви рашомонци – рекла је девојка – само гледају, нису агресивни, чак су плашљиви, као да се стиде. Не могу да верујем да је до три сата дреждао горе...

Милутин забринуто погледа према паркингу. Момак је и даље стајао на истом месту и посматрао их. То му није слутило на добро. У средњој школи је две године тренирао карате, али био је то смешан податак уколико младић носи оружје. А имао је довољно времена да нешто смисли и уради. И вратио се. Не крије се, већ аплаудира.

Момак је стајао поред аутомобила и гледао мрачне дрвореде са друге стране језера; као да више није обраћао пажњу на њих. Застали су. Шта сада? Девојка приђе вратима кафића *Сансеџ* и погледа кроз стакло; из удаљене просторије допирало је светло. Закуцала је, али се нико није одазивао. Затим је почела да лупа песницом по стаклу. Унутра се ништа није покренуло. Власницима није падало на памет да у три после поноћи отварају врата. Онај кога познају, звао би их преко мобилног.

Стајали су непомични неколико минута, не знајући шта даље да раде. Мина је предложила да одмах позову полицију. Милутин одмахну главом, није знао због чега, али није му се звала полиција.

Поново су погледали према паркингу. Метализирани ауто са затамњеним стаклима више није био тамо.

– Отишао је – рече она – шта сам ти казала?

Он се полако попе уз насип. Није видео ништа сумњиво. Позва девојку и она му се придружи.

Мина уме да разговара телефоном. Зна да подеси глас. Када је звала дежурну службу Ауто-мото савеза глас јој је звучао довољно молећиво, али и довољно одлучно да шармира.

Није прошло ни пола сата, а већ се појавио *форд караван*, из кога је изашао човек у тегет комбинеzonу. Она подиже хаубу. Мајстор је из возила на колицима довукао батерију. Спојио је кабловима све што треба и, после краћег рвања с анђелима механике, из трећег или четвртог покушаја успела је

да упали мотор. Човек ништа није питао. Свачега се нагледао у раним јутрима Београда.

Када су му платили, одлучили су да Милутин вози. Покренуо је ауто, али је осећао да нешто и даље није у реду. Није га напуштао тај осећај. Упутили су се Обреновачким друмом према кривини иза супермаркета *Темпо*, приближавајући се полако раскрсници која сече Савску магистралу. Непрестано је гледао у ретровизор.

Док су пролазили поред дугачког паркинга супермаркета, Милутин и даље није скидао поглед с огледалца. Учинило му се да се нешто у даљини миче. Јутро је почињало са облацима, маглица са реке и макишких поља дизала се и расплињавала, али знао је, непогрешиво је знао...

Застао је на семафору испред велике раскрснице. Милутин поседује изванредан периферни вид. Не мора да се окреће у страну; крајичком ока види све траке и са леве и са десне стране, упркос праменовима магле што ничу из асфалта.

Донео је одлуку. Још раније.

И даље је било упаљено црвено светло, када је нагло притиснуо гас. *Јуто* је поскочио и полетео напред, секући Савску магистралу. Пројурио је преко свих осам трака, прошишао поред *ОМВ* бензинске пумпе с леве стране и за длаку пресекао аутобус што је Радничком улицом долазио из правца Чукаричке падине, а који није имао намеру да успори. У таквим тренуцима чини му се да возачи аутобуса намерно убрзавају своје грдосије.

После руског рулета у коме је прошао две раскрснице и пресекао укупно дванаест трака, он заврнуо удесно малом једносмерном улицом према Брду. Одлично је познавао сваки кућерак и дрво у овом крају. Угасио је светла и кренуо назад према Ади, спуштајући се уском улицицом. После двадесетак метара, лако је пронашао запуштено двориште ограђено кржљавом живом оградом, у које се улазило кроз тесни пролаз између балвана. Возио је угашених светала и једва је прошао кроз тај пролаз, сабивши ретровизор уз лептир-стакло. Повукао је кола уназад и угасио мотор. Ауто је сада био невидљив са улице.

Нешто касније, поред њих је пролетео плави метализирани аутомобил затамњених стакала. После десетак минута поново је прошао улицом, само спорије. Више га нису чули.

Милутину се чинило да не вреди да девојци објашњава шта се малочас уистину збило, а не зна ни да ли то може речима тачно да јој објасни. Помислио је како жене никада неће моћи до краја да разумеју тестостеронски свет мушкараца. Свет феромона и мушких игара, норме мачизма које ма колико изгледале бесмислено и инфантилно, морају да се одиграју. Просто морају и готово.

Приљубише се једно уз друго. Мина је дрхтала. Животињска топлота полако им се враћала у тела. Чекали су светло дана, али мастиљави облаци надвијали су се над градом који се лагано будио. Она укључи радио. Из звучника је заструјао познати баритон:

Ово је страшно велики траг

И нема разлога да неко буде сам у њему.

– Промени станицу! – узвикнуо је.

– Али ово ти је једна од омиљених! – рекла је и окренула дугме на најјаче. Притисну му пољубац на усне и он ућута. Саслушали су песму до краја и следећу и следећу...

Онда су прве капи кише почеле да пуцкетају по ветробрану. Већ се раздањивало, а они су и даље били загрљени, грејани једно другим. Радио је свирао, био је четвртак, у Истанбулу, у девет увече, чекали су нас Руси у полуфиналу Европског првенства у кошарци; чешко пиво и даље је било на акцији. Мајстор из сервиса поправљао је неки други крш на неком другом паркингу. Људи су се полако помањали из својих домова. Њих двоје су можда први пут схватили колико је велико оно што имају. Киша је падала и падала, а плави метализирани аутомобил са затамњеним стаклима као уклет је кружио улицама великог града.

БУНАР НА НИЧИЈОЈ ЗЕМЉИ

Пред полазак у први разред основне школе, сваког боговетног јутра, куповао сам вруће хлебове са златном хрускавом корицом. На путу од пекаре до куће, систематично сам штрпкао мирисну кору, а хлеб се још пушио кад бих га тако очерупаног доносио мајци. Пролазио сам без укора, јер био сам мршав дечак, и родитељима је било стало да „мали деспот“, како ме је отац звао, бар нешто стави у стомак.

Лења поподнева проводио сам гутајући најразличитију литературу, од романа „Баф, вођа каравана“ и „Руламан“, до бајки Ханса Кристијана Андерсена, богато илустрованих сликама у боји. Те слике имале су чудесну моћ нада мном; тонуо сам кроз њих у мрачне лавиринте, лутао и губио се, а онда се невољно враћао назад, у јаву.

Да би ме бар мало изместили из загушљивог градског миљеа, родитељи су ме послали код бабе на село, ушушкано у плодној, бескрајној равници. Али када сам у стаји иза куће открио ујакову колекцију старих и прашњавих, уредно сложенних бројева „Политикиног забавника“ и „Кекеца“, без даха сам кренуо да читам авантуре Флаша Гордона и храброг пољског миша Крцка у борби против пацова Антрацита.

Да не бих читав дан проводио у кући, рођаке су ме једног поподнева повеле на њиву која се налазила поред реке, удаљене два или три километра од села, да заливамо поврће. Тај повртњак су звале „расад“.

Помоћу справе налик ђерму, из реке су лименом кофом захватале воду и сипале је у леје с паприкама и купусом. Ваздух је мирисао на позно лето, на реку и тополе, на цветове дулека, невена и лепог човека. Долетео је детлић и, ошинувши нас шареним бојама перја, на рапавој кори дрвета хитро почео да куцка своју морзеоу азбуку. Снажно нас запахну мирис тек заливног босиљка и ми схватисмо колико нам се прикрала ноћ.

Несмотрене, затекао нас је мрак. Нисмо приметили да је сунце давно зашло, ни којом су се брзином вече, затим и ноћ, спустили на расад. Кренули смо кући, али само десетак минута касније обавила нас је тама без звезда и месечине, пуна магије и језе.

Прабаба је непрестано покушавала да пронађе пречицу до села. Толико је било мрачно да више нисмо видели једни друге. Морали смо да се држимо за руке. Ходали смо прво по ливадама, онда по ораницама, па опет по ливадама. Изгубили смо пут! Били смо уловљени у помрчину равнице као у лепљиву паукову мрежу. Не у дунгли Амазоније или лавиринту мегалополиса, не, изгубили смо се међу њивама!

Више нисмо знали да ли се приближавамо или удаљавамо од нашег коначишта. Да можда не идемо у круг? У потпуној тишини, чезнули смо за лавезом сеоских паса и мукањем пробуђене телади што наликују на звук муклих удаљених тромбона. Само да нам дају знак, мали знак у ком правцу да се упутимо. Под ногама изненада осетисмо чврстину цигли и камења – као да смо некуд силазили!

Нагло смо застали. Тачније: нешто нас је зауставило у месту!

– Не смемо даље – рече прабаба – овде је нека рупа.

Вратили смо се неколико корака назад и наставили пут. Ускоро, у даљини, топло заблисташе прозори првих сеоских кућа, затим се огласи лавез. Били смо спасени.

Сутрадан смо сазнали да смо у тој мрклој ноћи набасали на напуштени пољски бунар. Ниска ограда од цигала била му се одронила, а са незаштићеног отвора неко је склонио гране.

Ми смо се, не видевши куда идемо, спуштали у бунар! Да смо закорачили још само један корак, сво троје бисмо се, држећи се за руке, стропоштали у амбис, у ничији бунар смештен на ничијој земљи, између међа и поља, који никада не пресушује, јер га пуни подводни речни ток.

Бунар свачији и ничији, вечно запуштен.

И све би у том часу појурило са нама ка његовом мутном дну – и храбри Баф и пећински дечак Руламан и Хаклбери Фин који ленчари на палуби пароброда што плови Мисиси-

пијем и Крчко и Антрацит, чак и бесмртни Ханс Кристијан Андерсен – сви, сви би се они, тумбајући се у мојој глави, суновратили у бездан.

Питам се и данас, после толико година, шта нас је зауставило да не начинимо тај страшни корак у провалију?

И чија је то била рука која нас је задржала да се не суновратимо у гробну таму, црњу од ноћи из које смо желели да побегнемо?

Одговоре не знам. Али знам да се бар једном годишње та рука испружи према мени овако расејаном и замишљеном, и задржи ме да не пређем улицу на црвено и не завршим под точковима градског аутобуса. Због моје беспризорне склоности ка сањарењу, може ми се ипак догодити да једном скончам под точковима. Немојте ме жалити. Ипак, допустите ми да се надам да ће ми та рука притећи у помоћ и у оним данима када, обузет плановима и стварним и измишљеним бригама, застанем занесен испред пешачког прелаза, час пре него што ћу да закорачим ка другој страни.

ТРАКТАТ О ХАМЛЕТУ И ЛЕНОНУ

Шта још рећи о мом пријатељу Борису? Апостолу боемије и дендију који је поседовао очаравајућу ауру суверене опуштености. Творцу теорије „лењог сликања“, маштовитом уметнику бизарног одевања...

У ателеу, на падини Кошутњака, живео је окружен својим сликама, књигама из библиотеке наслеђене од оца, грамофоном са огромним, ручно израђеним, звучницима и сијамским мачком Немањом. Није се женио, али сам код њега увек затицао неку лепу и младу жену. Збиља увек. Дипломирао је на Факултету ликовних уметности као студент генерације и са лакоћом покупио све могуће националне и међународне награде и признања.

Како је у души био степски вук, одмах после студија почео је да се удаљава од људи и живи изван постојећих сликарских кругова. Стога није ни било чудно што је све више бивао скрајнут и искључиван из јавног живота. Почео је да зарађује за живот као професор ликовног у једној београдској основној школи, опуштено пливајући у океану слободног времена, настављајући да слика само за своју душу. „Због своје душе“, исправио би ме. Када сам га упитао зашто је одлучио да се повуче, одговорио је кратко:

– Одао сам се животу. То је моја освета. Трку за каријером заменио сам живљењем. Тежиште сам пренео са јавног на приватни живот.

Слике није продавао већ поклањао. Многи познаваоци сликарства дивили су се његовим платнима, питајући се како је успевао да добије такву дубину перспективе. У чему је била његова тајна?

Мој пријатељ Борис погинуо је пре двадесет година у саобраћајној несрећи. Могу слободно да кажем да је проживео

своју душу. Живео је у потпуној отворености према самоме себи; не приклањајући се ниједној струји и покрету, сам је водио свој рат.

Млада жена, са којом је провео последњих неколико година, дошла је тада у моју адвокатску канцеларију и замолила ме да јој помогнем око оставинског поступка. Предала ми је три странице исписане ситним Борисовим рукописом, рекавши да је желео да их прочитам. Одмах сам то учинио, онда још једном и још једном...

Најпре морам да кажем да смо и он и ја били заљубљеници у рок музику и да смо често разговарали о бесмртним звучним кулисама наше младости која, упркос своје бесмртности, полако губи дах.

Из неких разлога у Борису је гнев изазивало сазнање да нашу савремену књижевност – са једним или два часна изузетка – ова музика као да није окрзнула. Био је запањен што млади српски аутори, који су стасавали у шездесетим, седамдесетим и осамдесетим, у својој литератури готово да је нису помињали. Често се питао како је могуће да се рокенрола толико клоне књижевници одрастали у тим срећним временима, остављајући га публицистима и социолозима културе да га чувају од заборављавања. Зашто се нису борили? Зашто су прихватили стереотип да помињање имена из света те музике обезвређује литературу и аутоматски је сврстава у нижи књижевни жанр, лепећи јој етикету којом се умањује? Није га чудило што се списатељски кругови старијих генерација плаше и зазиру од свега што је ново и подрива постојеће вредности. Разумео је, донекле, и то што су млађи писци, улазећи у институције културе, прилагођавајући се крутим правилима *йолиитичке коректности*, без гриже савести ћушнули у страну музику на којој су одрастали.

Међутим, питао се ко су ти људи што седе по редакцијама издавачких кућа и како то да нису претрпели никакав утицај музике која је ушла у ДНК градова и постала неодољив део урбаног сензибилитета читаве планете. Зар је могуће да их је помињање имена из света рокенрола застрашивало, изазивајући у њима збуњеност, подозрење, страх? Јесу ли мењали

станицу радија чак и када би зачули звуке лаганих балада попут *Mishel* Битлса или *Massachusetts* Би Џиза?

И какву су музику слушали у својим домовима?

Садржина његовог кратког списка, који сам прочитао са највећом пажњом, била је следећа:

Тракшаи о Хамлећу и Ленону

Уочио сам велику сличности у карактерима и судбинама два великана – Хамлећа, данског краљевића који је Вилијам Шекспир оживео на елизабетанској позорници крајем шеснаестог века, и Џона Ленона, човека који је музиком и друштвеним деловањем био једна од водећих личности групе половине двадесетог. Ово су нека моја зајажњања.

Бекство.

И један и други били су приморани да напусте своју земљу и побегу у изнаниво. Хамлећ из Данске у Енглеску, јер је убио божанског клоуна и краљевог саветника-тајца Полонија, бескрајно поешично у својој поглости, непревазиђеној у сервилности и ласкању, толико духовито да ми је после данског краљевића био најдражи лик ове Шекспирове драме.

Ленон је имао други разлог, крајак и јасан: побегао је из Велике Британије у САД јер је био осуђен због поседовања марихуане.

Савести.

Обојица су били идеалисти и револуционари, људи најдрагоценије сорте, они који друштво покрећу најпре, припадници најфиније соја фанатика. (Фанатици и нису ништа друго до савршени идеалисти.)

Поседовали су оно што свету недостаје – савести.

Визионари, имали су снагу да покрену масе. Ленон је био много више од поп-звезде, човек снажног друштвеног ангажмана, са ујористем у генерацији задовољној музиком, идејама и оптимизмом које су донеле шездесете, делујући не само сопственим песмама већ и књижама, маршевима по улицама, великодушним прилозима за циљеве у које је веровао, билбордима, креветским предавањима, пркосећи на најразличитије начине свим моћним конвенцијама...

А Хамлеј? Ево како ја Офелија види, час пре нејо што постане заштован сумњом: 'То бистро око двора, војске мач, та реч мудрости и знања, а цвети и нада леје државе, васпитања пример, огледало моде, очима свима и узор и циљ'.

Хумор.

Мајстори сарказма и ироније, они су најфинијим хумором, уз поезију најсавршенијим начином бекства од суровости света, ублажавали социјалну скејсу. Брусећи ја осећајем за парадокс, неопредивом лакоћом додигли су хумор на ниво чистије уметности.

Мајке.

Обојица су били најушћени од страве својих мајки. Краљица Гертруда, убрзо после смрти мужа, удаје се за његовог брата Клаудија, убицу Хамлејовог оца.

Код Ленона је нешто друго било посредно. Његова мајка Чулија, ошћена и врло музикална жена, несхваћена у свом времену, неспособна да се после огласка мужа носи са хиперактивним децом као што је био психоделички Џон, предаје ја на чување сестри Мими и њеном мужу.

Осећивши се најушћеним и Хамлеј и Ленон су покушали да оверну осећај безвредности; Ленон је то учинио музиком, а Хамлеј...?

...Смрт.

И један и други имали су трагичан крај; били су убијени. Хамлеј је стварао од отрова којим је Лаертов мач био премазан, после мучког удараца задатио у прекиду двобоја. Врх мача није отровао Офелијин брат, већ неко други, краљ Клаудије.

Џон Ленон је био смртно постојен месецима аменшатора испуњеним пред зградом у којој је живео у Њујорку. Ороз није повукао луди обожавалац и херостраша, већ неко други, недодирљив.

Повратак.

Збој несносне жудње за истином, обојица су имали пошредбу да разобличе свет лажи и лицемерја, чинећи ја на тај начин мање стравним месом за животи. И то су плаћили животима. Хамлеј је повратком из изнанства, као пре-

својолонаследник угрозио шрон човека који му је убио оца да би задобио престо. Ленон је најављеним повраћком на јавну сцену, као љубимац младој свети, шој снажној тласачкој шела, поново постојао непријатељ број један америчке администрације.

Хамлеј или савршена иронија јасноће.

Ленон или иронија савршене јасноће.

Два побуњена човека, два песника.

Обојица прегубоко прогледали и осетили прозу над кривом осовином свети, свесни да је свака акција немоћна у универзуму слабића, лажова, удворица, зликоваца...

Хамлејова проницљивост и способност да кристалном јасноћом сагледа највеће тајне, његова сумња и страс за преиспитивањем, донеле су му поражавајуће сазнање да у свету, оваквом какав јесте, не постоји шачка ослонца ни полућа довољно јака да у лежишће враћи време искочило из злоба.

Ленон? Он још седамдесет и груте схватио да се завршетком раја у Вијетнаму окончава антијованост америчке омладине. Млади људи више нису желели да промене свет. Њихова борба, сав бунт, били су крајње прајмачини; младима се једноставно није ишло у такао цунли Вијетнама. Побуна је замрла оној часа када су престале ретрушације за војску.

#2 Повраћак.

По повраћку из самоволној зашочеништва у сојственој кући, где је одгајао сина, судећи по песмама са шек објављеној албума 'Двострука фантасија', шекста у интервјуу дашом часопису 'Плејбој', као и по сведочењу најбољих пријатеља, Ленон делује позитивно и оптимистички. Има визију будућности и прави планове.

Шекспир нам ускраћује наду. По повраћку у Данску, Хамлеј је и даље орезао у скејсу. Без вере у боља времена, хрлећи свом крају, као и сам Шекспир, који је, 'сид свети, шражећи смрт смирења', окренуо леђа свету.

На крају, рећи ћу и ово:

И Хамлеј и Ленон су сањари. Неухваљиви. Бунтовници. У исто време и трешници и свеци. И наивчине и хероји. Они нам непрестано измичу.

Споја нас и копка: шта би учинили да су остали живи? Свакако не би били неми, али шта би урадили, како делали? То никада нећемо сазнати, зато стално изнова настављамо да причамо о њима...

...Видимо Хамлета где полако издише у зајрљају верној Хорацији на двору Елсинор у држави Данској.

Видимо Ленона како обливен крвљу лежи на плочнику Њујорка лицем окренути небу, као на корицама албума 'Imagine'.

Пустимо их да на миру почивају у својој бесмртности, надајући се, ипак, да у дубини њихових душа није ушрнула вера у моћности побуне. Хајде да сви поверујемо, макар то било само на шрен, да нису изјубили наду да смо кадри да искру што су нам мајке даривале рођењем подијемо и сачувамо у себи...

Ето, прочитали сте непромењен текст комплетног рукописа мог пријатеља. Иако то није у складу с одредбама Кодекса професионалне етике Адвокатске коморе из 1991. године, одаћу вам тајну: Борис је нијансу, која је давала посебну дубину његовим сликама, добијао мешањем уљане боје с неком мачка Немање и пепелом женске цигарете из лимене пепељаре на којој је писало

Don't worry be hippie

У којој размери? Нека то остане тајна.

ГОДИНЕ ОПАСНОГ ЖИВЉЕЊА

ГОДИНЕ ОПАСНОГ ЖИВЉЕЊА

Раг је већ одавно ушао у другу годину када је госпођу Магду Маринковић рођака замолила да на извесно време прими код себе јеврејску породицу, мајку са сином. Госпођа Магда их прими без оклевања. Рече им да могу да остану код ње докле год им то буде било потребно, а онда их смести у спаваћу собу. Она ће лако, има отоман у кухињи.

Када су се после скромне вечере спремали да легну, на врата је закуцао неочекивани посетилац. Био је то сусед госпође Маринковић, запослен у Недићевој полицији, гласно галамећи, очигледно добро расположен.

Мајка са сином брзо се сакри испод великог брачног кревета у спаваћој соби.

Полицајац предложи домаћици да играју таблић, али се она извини главобољом.

– Неколико партија карата одагнаће вам главобољу – рече, скидајући капут. Огрну га преко рамена. Велики револвер у кожној футроли висио му је испод леве мишке.

– Играћемо у новац, госпођо Магда, то ће вам бити интересно.

– Али ја немам новац – одговори усплахирана жена.

– Зато ја имам – рече и извади из новчаника дебели свежањ новчаница. – Молим вас, донесите шпил.

Сва ужаснута, она изнесе карте из фијоке. Сусед новчаницама поносно удари у сто.

– Двадесет и пет хиљадарки имам овде госпођо Маринковић, лепа парица... Све сам то данас зарадио. Ухватио сам једну јеврејску породицу. Троје. Замислите, крили су их наши. За свакога ко их крије – даје се иста сума као за Јевреје. Погледајте, овде имам двадесет и пет хиљада!

Он поносно рашири новац по столу.

– Ево вам пет хиљада, ако добијете у игри, вратићете ми их. Ако изгубите, ја сам опет на своме... нико не губи, сви добијају. Опустите се, молим вас. Кажем вам: немате шта да изгубите. Дајте хартију, ја ћу да пишем.

Мајка и син под креветом тресли су се од страха слушајући разговор њихове домаћице са суседом. Започеше бескрајне партије таблића.

После извесног времена полицајац рече:

– Госпођо Маринковић, нећемо тако, ви ми попуштате! Јесте да сам попио неколико ракија, али ово није у реду. Раније сте играли као да гледате кроз карте, памтили сте да ли је прошла дупла десетка или мала двојка, урнисали ме рецкама и чували праву карту да ми покупите талон пред носем...

Затим утону у мисли. Ето, дошао је његов тренутак. Мислио је да ће се више радовати. Био је вратар у полицијској команди пре рата и било је најприродније да у једном часу аванзује. Чим се заратило, неки су напустили посао у полицији. Он није. И исплатило му се.

Био је спреман да жртвује све за тренутак моћи и богатства. Његова жудња за новцем била је попут потребе за сунцем. Био је сигуран да га никада неће имати и зато је *saga* хтео до краја да ужива. За блеском који ће осветлити читав његов живот макар трајао је сасвим кратко. Није желео да размишља шта ће даље бити.

Завист других – о како је за тим чезнуо! За поштовањем које доноси боја новца. И та слатка и неутажива могућност трошења и трошења и трошења! Јер и сада, у жеку свеопште глади и немаштине, било је магацина у којима се могло добити и од птице млеко. На таквим местима могао си да купиш ствари о којима су други сањали: од швајцарских чоколада до димљених шунки што су висиле са таваница...

Сви су се том новцу клањали, али његов луди син морао је да га уједе за срце. Још прошле године је отишао на неки салаш у Банату, код жениних. Само се ти заноси сулудим идејама, сине мој... Ни жена га не разуме. Ћути, али то ћутање му не пада тешко. Ништа га не прекорева, али је стално замишљена, зловољна и џангризава.

Тако га је повредио син, прво није хтео с њим да разговара, а онда се једног дана изгубио, али вратиће се оданде, данас и села пропадају, нико не обрађује њиве, богате се једино приградски сељаци што деру грађане за цак кромпира и брашна. Кофа масти купује се за чисте дукате. А што и да не искористе прилику која им се указала? Луд је онај ко у лугу седи, а себи не укреше свиралу.

Али кад ујутру, кад код куће, тресне ове паре на сто, све ће се променити... ваљда... И ћерка која га избегава и неће с њим да се појављује на улици... Шта ће рећи? Па да је то повишица, заслужени додатак.

Та деца. Читав живот била су заштићена. Они немају никакву представу о томе како је то када си цели живот без пара, не схватају да свака жудња, ако се не утажи на време – прелази у похоту.

Он само користи свој тренутак. Ништа више.

Видео сам ђенерала пре неки дан, намршти се. Сломљен човек, ни сенка онога кога сам виђао пре рата... Велики црни подочњаци, воштано лице... ђенерале, мој ђенерале... желео си да смириш Србију и спречиш стрељања талаца за сваког убијеног Немца... а упали смо у ову свињарију од рата...

Погледа у сат. Три је по поноћи. А тек у седам ујутру предаје дежурство. Она девојка из бордела, како ли се зваше... сигурно је заузета целе ноћи, сви траже само њу, а он се није најавио... није рачунао на овај додатак...

Чуо је да су отворили подрум на Дорћолу у коме може да се пуши опијум. Можда оде тамо једном, нешто га кљуца у потиљку у последње време... сигурно од промаје... Не, он хоће да буде бистар и прибран, да натенане ужива у тренутку кад спусти набубрели новчаник на сто...

Полицајац устаде, откопча футролу и извуче револвер. Замахну њиме испод шкиљаве сијалице и унесе се госпођи Маринковић у лице.

– Ја имам њух за Јевреје – рече – умет да их осетим ако су близини. Као ловачки пас. А они могу да се крију било где.

Он приђе вратима спаваће собе и куцну дршком револвера по вратима.

– Видите, они могу баш овде да се крију, ово је безбедно место, што да не... У згради живи полицајац, то јест ја, и ко ће да посумња, ко? Могу да буду, на пример, баш у овој соби, под креветом или у орману, пазите, ја сагледавам све могућности...

Јеврејска породица је као скамењена очекивала да страшни гост сваког часа хрупи у собу и пошаље их у камион са гасом, који је допремљен из Немачке специјално за такве намене, заједно с особљем обученим да њиме управља. Жена за столом само што се не сруши, ишчекујући најстрашније. „Он зна“, пролазило јој је кроз главу без престанка, „он зна да су Јевреји овде, и сад се игра са мном као мачка с мишем“.

– Бели сте к'о креч госпођо Маринковић – рече полицајац, облачећи капут. – Па добро, ја сам мало заночио код вас, не љутите се ваљда, новембар је и хладно је напољу, ви не ложите, али ипак је овде ушушкано. Ето и вама је ово била добра занимација. Него да обрнемо ми још једну партијицу до сто један, па да ја лепо кренем у кантину...

...Годину дана касније, јеврејска породица отишла је на другу адресу. С уличних липа засипало их је последње јесење лишће...

Лишће пада на гробове хероја и на гробове незнатих. Трава расте из лешева људи који су некада ходали земљом. Свих људи, без изузетка. И све остаје исто. У спирали времена, године опасног живљења ће непрестано смењивати године крхког мира. Све ће се вечно понављати. А када песак исцури из циновске клеписидре, ништа се неће зауставити, јер ће тајанствена рука поново окренути пешчаник, и песак времена ће изнова тихо да сипи.

Од памтивека се игра *куџаца* и *прогаваца* одвија по тачно утврђеним правилима. Увек ће неко хтети да прода оружје. И увек ће неко имати новац да га купи. Над столовима по којима су распрострарене ратне мапе као мушеме, људи ће настављати старе игре. Све ће се вечно понављати.

Једино ће се мењати људи под креветом.

ПАЈВАН¹⁾

– Водим те код свог пријатеља Сергеја – рекао ми је Вања, некадашња глумачка звезда аматерског позоришта на Бановом брду. – Упознаћеш тамо занимљиве људе...

Возили смо се аутобусом до окретнице у Пожешкој, онда наставили пешке. Тек је почињало лето осамдесет и девете године, благо и безбрижно београдско лето. Тако нам се чинило.

Испод надвожњака који спаја Брдо са Жарковом, тада је постојало дивље насеље од потлеушица, уцерица, дашчара и набрзину склепаних кућа од земље, ту и тамо прошарано лиснатим крошњама киселог дрвета. Мала колонија глумаца, сликара, скулптора и песника скупљала се код Вањиног колеге из позоришта Сергеја и његове мајке. Била је удата за човека који је у затвору открио мекани део своје личности и почео да носи уско припијене женске панталоне.

Најпре сам упознао сликара Бранка. Са женом и децом живео је у непосредном суседству. Понекад сам сусретао и човека који је правио занимљиве скулптуре од дрвета што је Сава исплављивала на обалу Макиша; сушио их је и маштовито обликовао. Сећам се и прелепе девојке за коју је Сергеј рекао да се зове Милена, а презива Због Ње На Коленима До Жаркова.

Али од свих њих на мене је најснажнији утисак оставио човек средњих година који је неколико месеци раније дошао из Хрватске, и кога су сви звали Козарац. Родом је био из неке варошице на обронцима Козаре. Највећи део родбине остао му је у Крајини, углавном у Лици.

1) пајван (тур.) – уже којим се коњима, на паши, вежу ноге.
(Вуков Рј.)

Његово лице говорило ми је много више од речи које је изговорио. Топло се осмехивао светлоплавим очима, спутан својом осетљивошћу. Козарчева природа била је једноставна и самодовољна. Чинило ми се да оно што му се догодило није превише утицало на њега, да је остао нетакнут.

Био сам потресен призором чисте исконске ватре што је избијала из његове благице и осећајности. Можда сам у његовом погледу и могао да наслутим да се на њега обрушила нека застрашујућа судбина која га је заувек ишчупала из корена и одвојила од дома, породице, пријатеља. Можда... И да се обрео овде јер је пожелео још једну шансу. Заварао ме његов мир.

Нисам осетио колико трпи, тескобу човека који је *прегосе-шио* да је нешто језиво устало у даљини и кренуло. Све је то било далеко и неприхватљиво нама који смо у овом граду живели заслепљени наивном вером да нам се никакво зло никада не може догодити.

Козарац је био висок скоро два метра, светлосмеђе таласасте косе. Глас му је био звонак и пријатан. Није се нарочито трудио да се прилагоди. Наставио је да говори својим дијалектом и пушио љути резани дуван који је завијао у дебеле цигаре. Дошао је у Београд са два кофера и малом сивомаслином платненом торбом обешеном о раме. Од те торбице никад се није одвајао и никоме није хтео да каже шта у њој носи.

На њега се сажалила старија жена из суседства, добра душа, и дала му да користи малу кућу саграђену од блата. Та жена није видела на једно око. Лице јој је било искривљено у гримасу, али лепо се смејала.

Зидови његове кућице, налик индијанском пуеблу, били су пуни слика. Висиле су изнад кревета и полица на којима су се налазиле вазе са свежим цвећем, мала дрвена скулптура Христовог распећа и две лимене мањерке.

У његовом пуеблу човек је под ногама осећао старо корење људске свести. Оно које досеже дубине о којима ништа не знамо. Личио ми је на неког ћутљивог источњака заробљеног у непрекидном циклусу смрти и поновног рођења.

Понекад је на магнетофону слушао касету цеза Мајлса Дејвиса *Kind of Blue*. Ти звуци дочаравали су му беспрекорну опуштеност човека под сунцем... Слободу рођену из дионисијског духа музике. Сијесту. Врелину плаже далеког архипелага изгубљеног у јужним морима. Синкопе које скакућу по песку... Тренуци када поверујемо да је живот сан, само га треба одсањати до краја.

Козарац је сликао на великим форматима, углавном пакпапиру и картонима кутија, али и на шпер-плочама и дрвету. Користио је све што би му дошло под руку – креде, уље, темпере, водене бојице, оловке, фломастере...

Главни учитељ био му је Бранко, који је савршено владао сликарским техникама и знање добродушно преносио на њега. Позајмљивао му је тубе с бојама и четкице, показивао како се уљане боје мешају с жуманцетом да би добиле сјај и како да постигне посебну нијансу сиве коју је звао *миширди-фарба*.

Бранко је жену и децу хранио радећи као ноћни чувар, али и од повремених наруџбина када је пресликавао репродукције слика Паје Јовановића. Посебно се извештио у пресликавању *Сеобе Србаља и Крунисање цара Душана*. У дну дворишта имао је стају, чатрљу коју је претворио у сликарски атеље. Био је човек изванредних идеја. Трагедија је била у томе што је много више био филозоф, психолог и песник него сликар. Јер када би нам надахнуто говорио о својим сликама, то је звучало попут поезије. Отварао би чудесне пределе снова, ширећи сопствене имагинаријуме као руску хармонику, све више распирујући у себи мангале фантазија. Међутим, када бисмо видели неку од слика о којима нам је причао бајке, ништа од онога што је замислио нисмо успевали да пронађемо, колико год се трудили. У неколико наврата покушао је да их прода, без успеха. То га ни најмање није обесхрабрило. Његово дело за њега је и даље било од непроцењивог значаја.

Имао сам ту несрећу да будем присутан оне вечери када се Бранкова чатрља-атеље запалила. Не часећи часа, утрчао је у кућицу и изнео највеће платно. Онда је још једном уронио у дим и пламен, износећи нарамак слика, посрћући од терета и

омамљености. Потом још једном. Али није изашао. Страћара се срушила; запаљене греде и даске склопиле су се над његовом главом. Ломача је уз тресак букнула, а румене искре полетеле у небо, осветљавајући ноћ што се спуштала на Жарково.

После овог догађаја, од жалости нисам одлазио код Сергеја, али бих се често сетио живописног племена уметника које се окупљало код њега.

Понајвише сам размишљао о Козарцу.

Шта је то било у његовим очима? Предавање судбини? Не, није било тупе равнодушности у том мирењу са усудом, већ бодрости и јасноће човека који има своју идеју. И неку тиху радост. Зрачио је миром онога који је донео одлуку којом се ослободио терета што га је притискао и дубоко у свом бићу саградио кулу од претеће али истовремено ведре мудрости.

А онда, годину дана касније, у лето деведесете, Вања ми је саопштио вест о трагичном крају тог човека. Пронашли су га обешеног у његовом пуеблу. Висио је на конопцу везаном за кровну греду. Претходно се кухињским ножем избо свуда по телу. Није сачекао да искрвари до краја, већ се обесио. Висио је босоног, као несрећник са Хегедушићеве слике *Окуиација*. Али без кариране кошуље. Наг до појаса, сав ишаран крвљу.

Пет година касније, бежећи пред стихијом паљевина, из Крајине ће према Београду кренути августовске колоне Срба – још једна карика у дугом ланцу сеоба започетог Чарнојевићима – испраћене звуцима авионских елиса, кошмарним реквијемом над одром несрећног простора.

– Знаш ли шта је Козарац носио у торбици од које се никада није одвајао? – упитао ме Вања.

– То нико не зна, никоме није хтео да каже.

– Мени јесте. Рекао је да носи *џајван*, комад конопа којим ће се обесити.

Тек тада сам схватио да је хаос који је светом давно завладао, тај човек себи објаснио деловањем сила што својом фаталношћу одређују судбину човека, али и читавих народа. И тај фатум покушао је да превлада жртвом.

Коначно сам био у стању да разумем праве разлоге благодати и бодрости којима је одисало његово биће. Он је већ дуго

био сигуран у своју језиву одлуку, радостан што ће се коначно ослободити патње.

Као древни индијски мудрац који је заробљен у циклусу смрти и поновног рађања, отворио је своју просту овоземаљску душу универзалној души, не би ли га коначно примила у себе. Затвореник кога из једног живота спроводе у други, душа која се сели, а себи није пронашла ни одмориште ни спокој.

ВОЛИ ТЕ ТВОЈА ЗВЕР

Макс већ пола године живи у поткровљу свог пријатеља, тачније дели с њим собичак с купатилом и малим антреом у коме се налазе решо на плин и улубљена судопера. Зид је већим делом у стаклу кроз које се назиру туробни кровови новобеоградских зграда, умрљани црним пегама гаражи. Јутро је и спикер на радију управо најављује да је ово последњи дан 1993. године. Макс покушава да пронађе радио станицу са добром музиком, без успеха. Још једном у огледалу погледа своје лице упалих образа, прстима зачешља поприлично нараслу косу и поче да бира грамофонске плоче које ће однети да прода.

– Шта ћеш понети данас? – упита га цимер.

Наставио је да претура по гомилама које су лежале на линолеуму. Није могао да се одлучи.

– Што не понесеш све?

Макс га погледа; мора да се шали. Продао је грамофон, касетофон, гитару и појачало, али од неких плоча нипошто се неће растати. Никада те ја нећу продати драги Арсене Дедићу!

Скупио је плоче на две гомиле и спаковао их у пластичне кариране торбе. Претходне ноћи никако није могао да заспи. Тонуо је непрестано у полусан и у једном од тих сновиђења поново је видео девојчицу из детињства. Макс не зна како је било с осталим другарима из разреда, али он се као десетогодишњак редовно заљубљивао у девојчице – играчице што су у циркусима који су гостовали у његовом малом граду на трапезу изводиле балетске фигуре, једноставне додуше, служећи као пратња и украс главним уметницима. Увек су излазиле на подијум у светлуцавим тамноплавим или загасито црвеним костимима, тесно припијеним уз тело, и зачаравале га елегантним покретима. Та девојчица – циркуска играчица коју је понекад сањао, имала је красту на горњој усни. Седео је у

првом или другом реду партера и, када је видео ту красту, осетио је потребу да је заштити.

Добро би ми дошла кафа, помисли Макс. Хтео је да оде далеко од овог града, али није имао где. Родитељи му живе двеста километара одавде, у градићу у коме се гуши. И родитељи га гуше, али у овом часу према њима осећа нежност. За извесне ствари потребна је даљина. Фирма у којој је годинама радио давно је пала у стечај. Распао се оркестар у коме је свирао суботом и недељом. Али није губио наду. Последњи слојеви сентименталности и патетичности љуштили су са њега и он је уживао у новостеченој лакоћи, али га је заузврат обузимала тупост.

Овде, на мансарди, преко лета је био прави рај, али зима је рано дошла, већ крајем октобра; палили су новине и картоне у малој пећи, скупљали и ломили труле гране попадале са дрвећа у парку и ложили их. Није вредело, прозоре је пробијала кошава. Колико год да их човек крпи, ветар увек пронађе пут. Роми се не плаше ни снега ни кише ни ватре ни воде, али ветра још како.

За набавку хлеба био је задужен цимер. Сваког јутра од четири до шест чекао је пред самопослугом да купи две векне јефтиног хлеба. Свечери је прао косу јер је у реду стајао с девојком из суседства која му се допадала. То му је био главни доживљај дана, то обредно чекање у реду. И оброци. За разлику од Макса, умео је да ужива у храни.

Некако су преживљавали. Макс је суботом преподне продавао плоче у малом пасажу у центру, а осталим данима трговао шверцованим бензином на паркингу стотинак метара удаљеном од старог Меркатора. Када је једном изнео своју робу иза саме пијацие (тамо је бензин ишао као алва), истог часа му је пришао полицајац и запленио му канистере. Као да га је пинцетом извукао из групе препродаваца, а да остале није ни погледао. Знао је тачно шта ради тај човек.

Неко време Макс је добављао бензин од познаника који је живео у Кнез Михаиловој, у стану опремљеном стилским намештајем, са сликама Бербера и Лубарде на зидовима. Елегантни господин је гуменим цревом усисавао бензин из

каде у купатилу, гуцнувши га мало пре него што га преспе у зелене канистере од двадесет литара. Једне ноћи, док је трајала осмочасовна рестрикција струје, тај супер елегантни човек упалио је шибицу у купатилу, све је букнуло и он је умро од опекотина, неколико недеља касније, у болници.

Макс изађе из стана и крену ка најближој аутобуској станици. Аутобуси према центру града били су врло ретки, јер се гориво трошило на кашичицу. Успео је да ускочи у аутобус. Стајао је на папучици, чврсто се држећи за металну пречагу која се климатала као да ће је сваког тренутка ишчупати из корена. Проценио је да неће. Добра процена друмског ратника на линији број 16. Врата овог возила била су покварена, стално полуотворена, тек понеко се усуђивао да стоји на стеницама. То „висеће“ место било је резервисано за оне који су желели да ризикују. Макс је био један од њих.

Сишао је на последњој станици. За аутобусе који су долазили из правца Новог Београда, већ годину дана пијаца Зелени венац била је крајња станица. Центар је био пуст. Тек покоји аутомобил. Полако се отетурао до пасажа у коме се одвијала продаја половних грамофонских плоча. Жилав је ово град.

Али чим је сишао у пролаз, он примети да је његово убицајено место на степеништу, поред улаза у самопослугу заузела нека девојка. Седела је на трonoшцу на склапање и по изанђалом ћебету, какво је последњи пут видео неколико година раније док је служио војску, распрострарила своје плоче. Одмах му се допала. Ни њене офуцане фармерке ни изношена виндјакна и џемпер нису могли да је сакрију од његових гладних очију. Поседовала је ону врсту умиљатости с којом се жене рађају, али само ретке успевају да је однегују. Риђа, али не сасвим, као Инге Барч пољског песника Галчинског. Колико има година? Двадесет две, највише двадесет три.

– Обично седим ту – рече Макс и показа степеник на коме је седела.

– Знам, видела сам те овде прошле суботе.

Гледала га је право у очи, није имала намеру да се повуче. Опасна мала. Прошле суботе је закључила да је то најбоље место у подземном пролазу. Заклоњено од промаје, одмах

поред улаза у самопослугу (празних рафова додуше, али ипак се ту нешто пазарило за бонове, људи су улазили и излазили... нису имали где). Како је није приметио? Мора да је дошла на кратко, снимила место и јутрос поранила.

Почео је да прегледа њене плоче. Забавњаци, народњаци, техно... Ништа она неће продати.

– Можеш да заузмеш то место на степеништу кад год зажелиш – рече јој Макс.

– Значи поклањаш ми га?

– Поклањам ти.

– Али, како можеш да поклањаш оно што немаш? Даје се само оно што поседујеш, разумеш?

Паметна цура. Баш му се допала. Али Макс се никада не повлачи. Има неки федер у себи. Мора да узврати. Он се усправи, накашља и рече да без обзира што је то био бесмислен гест с његове стране, она у њему ипак треба да препозна великодушност.

Девојка климну главом и обасја га мангупским осмехом.

Притисак је мало спласнуо и она поче да прича да је дошла из Сарајева годину и по дана раније и да продаје циде-бице на тезги у СКЦ-у. Ове плоче јој је поклонила комшиница. Брине о млађем брату. Мајка јој је остала у Босни. И отац погођен метком снајпера.

Зове се Лана. Онда је продала две плоче народњака и мало се орасположила када је новчанице ставила у џеп. Знала је да мора одмах да их потроши или претвори у девизе, јер новац се обезвређивао буквално из минута у минут.

– Идеш ли у биоскоп? – упита је Макс.

– Добри су ти филмови у Дому Синдиката, скоро су за цабе – одговорила је. Мало је ћутала, и било је неке тежине у том ћутању. Тачније, сете налик на сету девојчице из циркуса коју је сањао. Онда је додала: – Синоћ сам на телевизији гледала документарца о реци Замбези, много ми се допао. Гледао си га?

Климну је главом. Добро се сећа афричких племена на обалама Замбезија и њиховог божанства Њами-Њамија.

– Видиш, тај луди Замбези стално мења ток – настави она брзо – плави шта стигне, а Црнци који живе на његовим оба-

лама принуђени су да се непрестано селе, цели живот. Замбези људе претвара у номаде.

– Јеси ли продала нешто? – упита је Макс.

– Пре него што си дошао – два албума и сингл. Остало си видео.

Тако брзо, зачуди се Макс. Како је могуће? А онда схвати у чему је штос. Јер је слатка. Сигурно је тиштао мали осећај кривице што му је преотела место на степеништу, па је била љубазнија према њему него што би иначе била. И да није био толико утучен и гладан и без пара (ово последње сматрао је пресудним), сигурно би био на путу да се заљуби. Човек који се бори да се прехрани нема снаге ни за шта друго. Отупи. Духовност је лепа и красна, љубав ти дарује тренутке бесмртности, али исцрпљује свакодневна борба за голи живот. Обамреш просто. Немаш енергију када си читав дан усредсређен на храну.

Онда су мало ћутали. Нико није прилазио Максовим плочама. С друге стране пролаза, брадати младић изнео је на пазар први албум Хендрикса, бесмртни албум. Приђе му и упита га за цену. Зацепио је као неко ко намерно не жели да прода ту плочу. Разумео је Макс ту тврдоглавост.

Хендрикс је Замбези, помислио је. Он је дим који грми. Како ли се само згрозио тај црни човек када је угледао лице *хаоса*, извлачећи из њега дисторзију. Ону дисторзију која нас негде начиње, премда нејасна, недоречена и немушта у својој једноставности.

– Волиш Хендрикса? – упита га Лана. – Ја не могу да га слушам дуже од пет минута, али га увек препознам, хоћу да кажем – довољне су ми две секунде да га препознам.

И дотле загушљиви ваздух постаде му бистар и прозрачан, лак. Две секунде су биле довољне. Како је запламсало степениште испред самопослуге празних рафова, како је само закуцало његово јадно срце!

Онда је неки човек, од кога то није очекивао, јер га је понекад виђао у полицијској униформи, за сина купио два албума и сингл.

Лана је за то време продала још једну плочу и почела да се пакује.

– Већ идеш?

– Боли ме глава, овде баш цепа промаја. Вучем запаљење синуса, а знаш како је с антибиотицима... Пробала сам да се инхалирам камилицом и да испирам нос сланом водом, свашта сам пробала, не вреди.

Макс је тад упита за број телефона, можда пронађе неки антибиотик, доста цуња по граду.

– Доћи ћу и следеће суботе – рекла је, насмешила се и отишла.

Убрзо је и Макс спаковао своје плоче и кренуо према аутобуској станици. На тезги, на Зеленом венцу, тражио је да му насеку тачно десет режњева зимске саламе, што је испало скоро 200 грама; количина довољно за два дана, за њега и цимера. Онда је од преосталог новца у трафици купио пет цигарета. Већ неколико месеци продају их на комад. Продавачица их је извукла из паклице на којој је писало *Џони Плејер*, за које се причало да их доносе из америчких магацина по Европи у којима су стајале 30 година. Упита је да ли има неки антибиотик за синусе. Имаће их сутра, рекла је, али цена ће им бити за трећину скупља него данас. А та цена износила је шест половних плоча.

Макс одлучи да сутра рано посети бувљу пијацу на Новом Београду. Знао је место где Румуни продају шверцоване лекове; мора да буде тамо већ у пет, пола сата касније све ће разграбити препродавци. Биће мрак, али понеће батеријску лампу. Сада, пошто се Лана појавила на сцени, а мала залиха картонских кутија у соби чекала да послужи за грејање, живот је полако попуштао стисак...

Када је дошао кући, цимер се обрадовао цигаретама и одмах запалио једну на жару из пећи. Затим је пребројао колутове саламе. Тачно колико треба за ручак и вечеру, остаће нешто и за доручак. Направио је четири сендвича, а остале саламе изнео на прозор да се не покваре. Онда је загризао сендвич и рекао:

– Како је ово сласно.

Макс је знао да се претвара. Није било сласно. Било је грозно. Јуче се излануо да кавурма коју купује има исти укус као швргла, а шваргла исти укус као крвавице. Да сланина има укус само први залогај, после чега га муњевито губи. Затим је убедио себе да је укусна и све слистио. Макс помисли како би му добро дошла топла супица и ринфлајш са доста куваног целера. И похована пилетина с прженим кромпирићима. За десерт, мамин специјалитет: кнедле с шљивама. Гомбоце.

Пошто је појео сендвиче, цимер је овако резимирао новонасталу ситуацију:

– Морамо да се селимо одавде.

Макс га погледа с неверицом. Није знао шта да каже.

– Долазе власници – настави цимер – моји рођаци из Босне чији је ово стан. Читава породица... Али имам и добру вест: долазе тек прекосутра. Имамо дан и по да смислимо нешто и преселимо се.

Макс је и даље одбијао да му поверује. Најзад га упита има ли нешто у плану.

– Радим на томе, смислићу нешто, неће те цимер оставити на цедилу... Имамо за сутра саламу, имамо хлеб, значи обезбеђени смо, смислићу нешто...

То се ипак не може догодити, помисли Макс и спусти сендвич на тањир. Ово је већ превелика количина стварности.

– Па шта си очекивао – настави цимер – ми се непрестано селимо са једног места на друго. Ми смо птице селице. Ми смо...

– Номади – рече Макс.

– Ту реч сам тражио. Хајде, узми овај сендвич, где си кренуо, прво поједи ово, Максе, чекај да се обучем и обујем, идем и ја са тобом...

Али Макс је већ тонуо у пролазе између облакодера Новог Београда. За неколико сати све ће обавити магла и град ће уронити у хиперманганску ноћ која ће га учинити још суморнијим. Кренуо је пешке према центру, пратећи сабласна црна стабла дрвореда. Снег је падао од почетка децембра, али плочнике нико није чистио, као ни коловозе уосталом, па је морао да хода утабаним траговима пешака или сам прти нову стазу.

Није ни приметио да је прешао неколико блокова и Бранков мост. Напакон се обрео у центру. У читавом граду није било ниједног јединог натписа којим би се честитала нова 1994. година.

Лана. Мисао на Лану га је држала. У стара добра времена, Макс, искусни лисац, својим унутарњим скенером муњевито би детектовао сјај у очима и тело женке под фармеркама, наслутио облике ногу које у ходу причају лепе приче, обле шехерезаде. У Ланиној коси што полако губи сјај, непогрешиво би препознао бичеве течног злата у трапавом покушају да изгледају обично. Питома животиња Макс. Звер Макс. Сада је то било само сећање на жељу, затупела имитација жудње.

Изненада осети како му глад чупа желудац. И би му страшно жао што је онако махнито излетео на улицу и полетео према центру као да га тамо збиља неко чека, не пипнувши она два сендвича са саламом.

Воли те твоја гладна звер, Лана.

Затим је дуго кружио улицама, скоро без мисли. Као да је лебдео. И други пролазници су лебдели, без осмеха и јаука. Београд је био град месечара.

Онда се то догодило. Стајао је испред покретних степеница у подземном пролазу који на Теразијама избија код Просветине књижаре, углављене између посластичарнице с леве и продавнице музичких уређаја с десне стране. Из трафике испред степеништа, која је истовремено била и мењачница, зачу звук гитаре. Препознао је Хендрикса. Две секунде дисторзије.

И ту га је сустигао Замбези. У ствари, почео је да губи свест. Али пошто му такво стање није било познато од раније, помисли да је лелујање само једна од бескрајних варијација на тему мантања у глави. Он клону на бетон, и у том полусвесном стању које би био кадар да опише једино Достојевски, непревазиђени геније епилепсије, схвати да ово више није ни Београд, ни подземни пролаз, већ сумрачна мешавина свих градова Европе, Азије, Африке, Јужне Америке...

Сустигао га је Замбези. Запљуснуо га је прљавим таласима и почео да га котрља по свом дну. Да га маже страшним зна-

ком: блатом, муљем, риблим крљуштима и костима заоста-
лим иза поплава. И у тој непредвидљивости реке која пресеца
планине, руши стене и сама себи клеће корито између стена
и литица, која се обрушава низ тобогане водопада и меко при-
земљује потом, у том полусвесном стању, поставши бестеле-
сан, он само за тренутак осети изгубљену лакоћу.

Јер док се хладних и умртвљених живаца борио за дах,
магнезијумским блеском осветли га сазнање да га је ово
запљуснуо неки други Замбези. Не Хендриксов Замбези, не,
ово је била нека зла и невидљива дисторзија, звук који руши
све пред собом долазећи из даљина у којима су се церила гроз-
на сунца, али која је имала неку извитоперену логику у себи.
У тој дисторзији постојао је метод, као у Хамлетовом лудилу.

У подземном пролазу, до врха испуњеном водурином,
нашавши се на раскрсници злослутних тајанствених струја, у
стању налик флуидном сну, лежећи Макс халуцинатном јасно-
ћом угледа за секунд замрзнути кадар филма који као да беше
пројектован на широком белом чаршаву разапетом у некој
медитеранској улици поплочаној каменом глатким као стакло.
У тој параленој слици живота што се одвијао у тајности, а који
би се, евентуално, могао дочарати ефектом дупле експозиције,
покретне степенице дотле у квару, што су из подземног прола-
за водиле на површину, нагло се покренуше, уз заглушујући
шкргут, али погрешно, погрешно – померене за 90 степени,
сада су струјале не горе-доле, већ хоризонтално. И лева стра-
на муњевито постаде десна, а десна лева и, да би чудо било
још веће – појави се јато риба налик на циновске бркате тол-
столобике. Сви они посматрали су Макса равнодушно, али у
њиховој равнодушности он осети претњу, опасност, упозоре-
ње на несрећу... Пожелео је да се некако вине уназад и онда
изнова крене. Тада схвати да уколико то заиста жели, мора
претходно да доживи извесну промену. Нешто се очекивало
од њега... Тражило се да нешто учини, али није могао да доку-
чи шта. Очигледно нешто више од изгладњивања и понижава-
ња. Нешто је морао да уради, да потпише, да заборави...

Био је довољно будан да осмотри читав приказ, али није
могао прстом да мрдне, налик човеку оболелом од кататоније.

Покуша да у себи нађе неки излаз, нешто што би му помогло да се извуче из пакла у коме се нашао и изађе на површину да би удахнуо ваздух. Када би се само појавила мала циркуска играчица из детињства, да му са зањиханог трапеза пружи руке и однесе га далеко...

А онда је изнад себе угледао старију жену с лавором. Коса и горњи део виндјакне били су му мокри. Високи сувоњави младић помогао му је да се придигне и седне на степеник затвореног дућана. Пружи му флашицу с водом.

– Попиј мало – рече. – Знаш ли како ти је име... Који је данас дан?

Макс је дуго ћутао. Онда подиже главу:

– Срећна нова деведесет и четврта!

Људи су полако почели да се разилазе.

– Добро си ти, човече, мислио сам да си готов – рече младић и потапша га по рамену. – Знам те из пасажа, тамо продајеш плоче.

Потом се удаљи брзим корацима.

Ништа неће изменити мој свет, помисли Макс. Купићу антибиотике Лани, бринућу о њој...

Узео је флашицу с водом коју му је тутнуо младић и, седећи на степенику, повративши коначно власт над сопственим телом, попио је наискап.

Принео је бочицу очима и на етикети прочитао да садржи 500cl природне изворске воде која се пуни директно са планинских извора на 800 метара дубине, и да је његов гутљај њен први контакт са спољним светом.

НЕБО НАД ФИРЕНЦОМ

Почетком јула 2001. године боравио сам у Херцег-Новом, где сам у својству правног заступника пред Окружним судом окончао једну дугу парницу поравнањем и то на задовољство обеју странака, што је изузетно редак случај. После тога одлучио сам да обиђем сина који је у то време био на припремама у кошарашком кампу у Шушњу. Након кратке посете, наставио сам пешке према Бару и убрзо се обрех у ноћном возу за Београд.

Поред мене је седео младић завршног разреда Хемијске школе, а преко пута елегантан човек средњих година, утонуо у мисли. Купе вагона у почетку је био пун, али када смо после два и по сата вожње остали само нас тројица, младић је са мном заподенуо разговор о свом кућном љубимцу, гуштерчићу од три или четири сантиметра – гекону, показујући завидно знање из зоологије. Није прошло ни петнаест минута, а он ми је открио велико разочарање и чуђење што се девојка у коју је био заљубљен потпуно охладила према њему кад јој је показао свог љубимца. Препознавши у њему идеализам, отвореност и наивну веру из сопствене младости, када сам био налик неисписаној књизи поверења, обдарен свим могућим особинама подесним да ме начине жртвом, својски сам почео да га бодрим и дајем савете. Тада се у разговор благодоклоно умешао и наш сапутник, настојећи да заједно са мном охрабрује младог човека. Када је момак, после извесног времена, изашао у ходник да протегне ноге, нас двојица смо започели врло занимљив разговор.

Студирао је на Рударско-геолошком факултету, а после студија дуго је био запослен као професор географије у једној београдској средњој школи. Однедавно се бавио добротворним радом, учествујући у разним мировним мисијама. Хоби му је био писање радио-драма. Када сам му поменуо да сам у младости писао кратке приче и објављивао их у књижевним

часописима, а да сам престао у недостатку инспирације, он нагло живну:

„С правим сижеом, господине, повратио би вам се апетит за писање! Ево, ја ћу вам дати сиже!“

Одмахнуо сам главом, заиста нисам имао жеље и снаге да поново пишем, да окапавам над текстовима прича које после не чита нико осим других писаца, у ствари... да наставим такмичење са њима. Али када је рекао да је његова приповест изузетно занимљива, постао сам заинтересован да је чујем.

„Догодило се прошле године у Фиренци“, рекао је. „Направићу кратак увод, касније ћете видети зашто. Наиме, почетком септембра двехиљадите, учествовао сам као аутор радио-драме на међународном радиофонском фестивалу у Болоњи. Одсео сам у малом хотелу госпође Сабо, петнаестак километара удаљеном од града, који ми је преко колеге из канцеларије резервисала жена пореклом из Србије, удата тамо за Италијана. Звала се Гордана и имала је тридесет пет година.

Дан по доласку у хотел био сам позван у њен дом у близини хотела, на таљателе. Те вечери упознао сам њеног мужа, човека знатно старијег од ње и њихову седмогодишњу ћеркицу, која је у току вечери, два пута поновила *Mamma lavora, lavora* (Мама ради, ради). Доцније сам сазнао да је Гордана запослена на неколико радних места. Та млада жена, судећи по фотографији из личне карте коју ми је у фотокопији посла-та да бих комплетирао документацију за добијање визе у италијанском конзулату у Београду, некада је била права лепотица. Сада је деловала уморно, као да је венула. Она и њен муж упознали су се девет година раније, када је он са својом ловачком дружином, у оквиру дана међународног ловног туризма у хомољском крају, свратио у кафану у којој је радила као келнерица. Неколико дана по повратку у Италију, запросио ју је и послао документа потребна да се уда за њега и пресели...

После емитовања моје радио-драме, одлучио сам да на један дан посетим Фиренцу, град у чијим музејима су изложена најлепша дела ренесансе; у војсци сам учио италијански само зато да бих једнога дана пропутовао Италијом и уживао у сликама Каравађа, Рафаела, Ђота.

Али када сам стигао у Фиренцу, пред Галеријом Уфици сачекао ме је ред дужи од стотину метара, у коме су заљубљеници у ренесансу ходали као у некој процесiji, споро се помичући напред. На екрану изнад улазних врата титрао је натпис да до уласка у галерију треба сачекати 4-5 сати. То ме није обесхрабрило, јер питање је да ли ће ми се још који пут у животу указати таква прилика.

И искрено да вам кажем, у почетку ми је било пријатно у том реду. Поред мене су весело ћетале две девојке не старије од осамнаест година, од којих је једна била Италијанка, звала се Паола, а друга лепа Иркиња из Даблина. Прислушкивао сам њихов једноставни разговор који се вртео око младића из школе (помињале су извесног Енеса) и галерија које ће посетити. Нисам ни приметио да су прошла скоро два и по часа. На екрану је, међутим, писало да се на улаз чека још 3-4 сата!

Када се наш ред, под старинским колонадама, примакао месту где се савијао у облику кифле, пажњу ми је привукао младић који је седео на малој избочини зида и посматрао нас са великом пажњом, као неко ко осматра терен. Очигледно је нашао то што тражи, јер чим му се приближио млађи пар који је стајао испред мене, сишао је и заподенуо разговор. Био је врло љубазан. Када му је жена рекла да су она и њен муж на меденом месецу, младић је истог часа предложио да јој на руци исплете пантљики-наруквицу какву је и он носио, као успомену на овај дан у Фиренци. Жена је погледала мужа и пристала. Пружила му је руку и младић је, снабдевен концима и канапчићима најразличитијих боја, које је хитро вадио из плетене торбице, одмах прионуо на посао. Рекао је да је то наруквица љубави и тражио од њих да учествују у поступку израде тако што ће с времена на време стављати прст у плетеницу, како би могао да настави с повезивањем кончића. Када је после седам или осам минута гривница била готова, он им је испоставио рачун. Тражио је ни мање ни више него 50 евра! Млади пар био је збуњен, као и сви ми који смо ту стајали посматрајући читав догађај. Међутим, нико се из реда није ни огласио и побунио због папрене цене, баш нико, сви смо ћутали пуштајући их да се сами сналазе како знају и

умеју. Збуњен љубавни пар, на меденом месецу, затечен и без подршке, стајао је непомично неколико тренутака, а онда је жена скоро посрамљено извадила из ташне тражени новац и пружи́ла му.

Чуо сам како је млада Италијанка, поред мене, казала другарици из Ирске да не мора да гледа како пљачкају туристе, после чега су обе изашле из реда и нестале.

У том часу пажњу ми је привукао мршави старчић у црном шортсу с карираним шеширом на глави. Стајао је ослоњен на оградицу испред зида галерије, заподевајући разговор са посетиоцима који су пролазили.

Када сам му се примакао, питао ме је одакле сам. Одговорио сам да долазим из Србије. Погледао ме озбиљно и гласно додао:

'Serbian solders are bed soldiers.' (Српски војници су лоши војници.)

Брзо сам узвратио:

'But Alliance soldiers are very good soldiers.' (Али су војници Алијансе врло добри војници.)

Морате ми веровати, тог тренутка читав ред застао је као скамењен. Замрзнут. Моја реченица изговорена у магновењу, у самоодбрани, одјекнула је као бомба. Следећих двадесет или тридесет секунди нико се није померио нити се усудио да ме погледа, чак ни да прозбори реч са суседом до себе. Та реченица излетела је спонтано из мене, схватате, реаговао сам инстинктивно... Ово ни најмање није био разговор за такво свето место, јер окупили смо се овде као ходочасници који у поворци тихо корачају према циљу ходочашћа – галерији уметничких слика – жељни да виде ремек-дела сликара ренесансе и поклоне се њиховој бесмртности...

Наредних пола сата, колико сам издржао у том реду, људи су ћутке стајали или тихо разговарали, скоро се дошаптавајући. Нисам чуо ничији глас, нити осетио нечији поглед на себи, а био сам усредсређен као неки јастреб, крстарећи очима по њиховим лицима, покушавајући да контролишем своје дисање, настојећи да се обавијем непробојном ауром и сачувам мир и самопоштовање.

Присутни су још неко време били под хипнозом те две реченице, једне којом се пресуђује и друге којом се не признаје једнострана кривица. Веродостојност мог гласа мало их је померила, поколебала на час. Сви су мање-више знали шта се на Балкану дешавало претходне деценије, из које смо изашли на страни поражених, сви су читали новинске чланке, гледали телевизијске снимке, филмове и већ имали чврсто утемељено мишљење о добрим и лошим момцима. Стереотип. Слово срама већ нам је било обешено око врата. Моје речи, ипак, мало су пољуљале тај темељ. У тих замрзнутих тридесет секунди осећали су веродостојност оног што сам рекао, релативност кривице. Макар за трен осетили су тежину те мучне истине, којом ни најмање нису желели да се оптерећују, јер радило се о стварима које су за њих већ биле решене, далеко од њихове авлије.

И ту, у бајковитом граду Фиренци, бисеру Апенинског полуострва, питао сам се ко је дозволио том човеку, у црном шортсу и с карираним шеширом, да на овом светом месту, где бораве бесмртни духови, прежвакава јучерашње вести из новина? Овде, где се сви људи света без обзира на боју коже, народност или вероисповест, сједињују у целину, повезујући се кроз лепоту и узвишеност уметности?

Да ли је тај човек знао да унутра, међу зидинама Уфиција, дишу и Урбинска Венера и Богородица са чешљугаром и Мадона с кривим вратом, и Флора и Примавера, сва та чудесна бића која зраче племенитост и опојно блаженство док им из очију струји топло светло? Нека ми неко каже ко сме да реме-ти тај спокој којим нас космос дарује само у ретким тренуцима и на ретким местима као што је то ово у Фиренци, пред људима целог света који су широког срца и отворених умова дошли да се поклоне древном камењу Европе и генијима сликарства, не би ли осетили укус бесконачног; свакако ће се сложити кад кажем... уколико човек на оваквом месту не схвати да је његова душа делић велике душе света...

...Међутим, две изговорене реченице лебделе су у ваздуху... Обузело ме је сажаљење према свим људима који су стајали у реду, понајвише према самом себи. Следећих тридесетак

минута имао сам утисак да смо сви жалили због тог разговора, чак и онај љубопитљиви старац који је сада спуштене главе седео на оградици, оклембешен као гумени лутак коме су испустили ваздух, озлојеђен што му је покушај читавања вакеле завршен малим инцидентом...“

Мој саговорник застаде, покушавајући да пронађе реч која му је измицала. Био је моменат да и ја проговорим, и то сам учинио рекавши му да у правној науци постоји латински израз, преузет из римског права, који се и данас користи у судским процесима, а који гласи: *res iudicata*, што значи пресуђена ствар. То значи да ако је нека правна ствар прешла све инстанце и постала правноснажна – а за то је потребно дуже време – она се више не може оспоравати, јер уколико неко и покрене преиспитивање такве пресуде, истиче се *принцип пресуђене ствари* – *exceptio rei iudicate* – којим се свако даље оспоравање онемогућава. Нови процес доказивања кривице није допуштен због правног правила *ne bis in idem* – не може се два пута судити у истој правној ствари. Улпијан, један од најугледнијих класичних правника, творац је и данас важеће правне изреке, увршћење у Јустијанову кодификацију римског права, која је била обавезна за судове и која је гласила – *шито се јавноснажном пресудом створи, сматра се истинитим и има снагу закона*.

„Управо тако!“, ускликнуо је сапутник. „Све је већ било пресуђено! Случај је био решен!“

Устао је и померио у страну завесицу на прозору; напољу је кишило; светиљке неког насеља расплињавале су се на мусавом стаклу. Железничар на перону звиждукнуо је и повукао се. Јака црвена светлост станичног фењера изненада блесну и разли се по капљицама окна као дуга.

„После извесног времена“, наставио је, „изашао сам из реда и сео у кафетерији на тргу, стотинак метара даље, одакле сам посматрао реплику Микеланђеловог Давида постављеног испред галерије. Од ране младости желео сам да обиђем не само Уфици, већ и Палату Пити и Галерију Академије, целу Фиренцу... Сад ми је био довољан Давид.

И ту, за столом кафетерије, пошто сам, као што сте управо чули – преживео *шоилої зеца* – питао сам се како се догодило да у једном часу постанемо најслабија тачка на планети и место на коме ће највеће силе оштрити зубе, доказујући своју моћ, такмичећи се и тргујући успут... Размишљао сам о деведесетим, из којих смо једино ми као народ изашли жигосани, пуни рана и краста које ће се још ко зна колико деценија отвари и крварити...“

Он ућута, задубљен у мисли. Напетост сам ишчекивао да настави причу. Младић који је у ходнику већ извесно време стајао на вратима купеа, не усуђујући се да прекине наш жучни разговор, коначно је ушао, ставио ранац на леђа, слушалице на уши, и изашао уз снебивљив осмех учтивне збуњености.

„Желео сам да понесем нешто лепо из Фиренце“, рекао је сапутник. „Купио сам разгледницу на којој је писало *Firenze mi piace* (Фиренца ми се допада), на којој пет голишавих девојака стоји на ренесансном балкону, лицем окренуте према граду, ширећи руке ка цветним мостовима на Арну што лебде над реком као Семирамидини висећи вртови, а понајвише према бескрајном плавом небу! Прелепе девојке које је ко зна која мука натерала да позирају наге на тој разгледници, са кожом у свим могућим нијансама капућина, стоје тамо као надвијени олимпијски кругови, ширећи руке ка небу довољно великом за све...“

Ту је застао и поновио:

„Небо над Фиренцом довољно је велико за све!“

Можете мислити како су нас одозго зачуђено гледале анђеоске душе Ботичелија, Микеланђела, Каравађа и Леонарда, али и Дирера, Ел Грека и Ван Ајка? И како ли смо им изгледали ми, Земљани, са својим чаркама, сукобима, успењима и суновратима? Ти кнежеви ренесансе, што су у своје слике уткали милосрђе и љубав, оставили су их будућим генерацијама са жељом да оне из њих црпу веру у моћ уметности и лепоте, помогну им да се надвију над *извишојереношћу светиа*. Да је превазиђу, надврхуне, наткриле! Као и наши фреско-сликари на зидовима Дечана, Студенице, Крушедола, Манасије...

А какав свет ми остављамо нашим потомцима, господине мој, какав? И тада сам, верујте, по ко зна који пут себи поставио питање да ли сам у тим преломним годинама учинио све да оставим бољи свет онима који долазе после мене, препуни наде и вере, да ли сам збиља дао све од себе?“

Одмахнуо је главом, припалио цигарету и наставио:

„А замислите како смо тек изгледали беспомоћни и мали оним загонетним претхришћанским боговима римског пантеона предвођеним Јупитером, што бораве горе међу облацима, олујама, аурорама и дугама Тоскане, са децом титанима и једнооким дивовима? Да ли су желели да нас виде, шта мислите? Ти богови, окружени војскама са сјајним шлемовима, копљима, мачевима, трозупцима и штитовима, богињама са дијадемом у коси, свитама нимфи и љубавницама, муњама у једној и скиптром у другој руци, и не погледују на нас... већ опседнути својим орловима и коњима, ковачницама, светилиштима и жртвеницима, очекују нове обреде приношења жртви...“

Воз је стао. Заћутао је. Загледан у њиве и винограде са којих се дизала пара. Он ми се обрати ведријим гласом:

„Сат касније у кафетерији, спокој ми се повратио; почело је да ме испуњава осећање милости према читавом свету, чак и према старом човеку са шеширом, који је остао погнуте главе. Осетио сам напад хришћанске љубави према читавој васиони; пожелео сам да се вратим у тај историјски ред испред Уфиција и срдечно обратим старцу пружајући му руку помирења, да се наткрилим над читавим тим даном онако како то чине јунаци Достојевског. Одустао сам, плашећи се да ће погрешно протумачити мој гест, сматрајући га признањем сопствене кривице...“

И сада, реците ми молим вас, јесам ли ја луд? Слободно реците, јесам ли луд кад сам макар и за трен пожелео да се вратим?!“

Брзо сам му одговорио да ни најмање није луд, већ да је таква помисао узвишена, али да би била погрешно схваћена скоро је извесно. Додао сам да никада не смемо потцењивати сопствене поступке и утицаје, јер сви су људи повезани

невидљивим везама, тако да сваки наш поступак врши утицај на околину у оквиру виших космичких закона.

Када ми је сапутник рекао да су му се веома допале моје речи, узвратио сам да је то мисао Николе Тесле, можда не дословце јер не поседујем нарочито памћење, мисао ми углавном није измакао.

„Свеједно чија је мисао“, додао је, „ви сте разумели суштину и заиста треба да напишете причу о овоме.“

Опет сам осетио жељу да га обесхрабрим, јер повратак писању значио би поновно потхрањивање сујете, а биле су ми потребне године да се ослободим тог баласта који ми је мало дао, а много оптеретио.

„Али то није све“, наставио је после неколико тренутака. „Вече пре него што ћу се вратити у Београд, власница хотела госпођа Сабо обавестила ме да ће следећег јутра доћи Гордана да се опростимо. Рекао сам да се радујем том сусрету јер заиста сам желео да јој се још једном захвалим што ми је помогла шаљући гарантно писмо без кога не бих успео да добијем визу и резервишући хотел у коме је цена преноћишта била више него пристојна. Намера ми је била да из хотела кренем сутрадан после доручка, прво возом до Милана, затим аутобусом до Бергама, одакле сам имао лет за Београд.

Ујутру, можда је било пола девет, јављено ми је да сиђем до рецепције јер је Гордана дошла. Била је врло елегантна, у тесно припијеним панталонама и свилоној кошуљи, обучена као права Италијанка. Танак стас само је истицао њене груди.

’Донела сам поклон за вашу пријатељицу, италијански кармин’, рекла је и пружила ми замотуљак.

Захвалио сам јој се на дару и предусретљивости која ми је помогла да учествујем на фестивалу. Имајући у виду да је запослена, додао сам да не бих желео да је задржавам и да може, уколико жели, да по мени пошаље нешто својима.

’Не журим баш толико’, рекла је тихо.

Тада сам схватио да се госпођа Сабо некуд изгубила, а да је господин Луиђи, који је редовно седео на рецепцији, био одсутан од раног јутра, као да је узео слободан дан.

Били смо сами.

Када сам јој се загледао у лице, спустила је поглед. У том крхком и нежном бићу, које је стајало преда мном, осетио сам бол за нечим што је оставила, а што је *морала* да остави. Разоружавали су ме та снена љупкост месечарке, загледаност у нешто што нисам могао да докучим, сутон у њој. Дошло ми је у једном часу да је загрлим и грлим... знате већ чему то води... Безазлена као дете, а опет пуна оне пригушене еротике која романтичне мушкарце попут мене баца на колена...“

Он ућута. Знао сам да као центлмен неће испричати причу до краја, али толико тога се наслућивало...

После кратке паузе, наставио је:

„Гордана је још неколико тренутака стајала преда мном, али ја нисам имао снаге да се покренем нити ишта кажем. Схватих да сам остао без енергије. Да лелујам као сена.

Поздравили смо се и она је отишла. Тренутак је прошао! Овакву прилику никад раније не бих пропустио, јер у тој жени постојао је меланж такве невиности и чулности какав сам само пожелети могао... Али, тренутак је прошао.

Тек тада сам схватио колико сам био наиван што сам поверовао да сам неозлеђен изашао из оног реда. Колико ме све то коштало, колико сам снаге изгубио држећи непомићном ту групу људи пред зидинама галерије Уфици!

И колико смо сви ми били у заблуди, читав наш народ, мислећи да нам године санкција, тешке оскудице и незнања, рат и то грозно бомбардовање на крају, нису нанели ране... *Пошајне ране.*“

Устао је и поново запалио цигарету. Наставио је тихим гласом, као да говори самом себи:

„Касније, када сам размишљао о том јутру са Горданом, схватио сам да је добро што се ништа није догодило, јер она, у ствари, није желела да загрли мене као мушкарца, већ своју земљу, земљу којој више није припадала, сунчани комадић Србије који јој је блистао кроз моје очи... да загрли младост проведenu у њој која јој се никад неће вратити...“

Погледао ме и осмехнуо се:

„Драги господине, жал за младошћу није ништа друго него жал за пропуштеним љубавним приликама. Жудимо за слобо-

дом коју нам ране године дарују, за љубављу као отеловљењем те слободе јер пружа слатки осећај вечности. Чезнемо за временима када смо били бесмртни!

А цели пут натраг до Београда као да сам био бунилу, разумете, сличан Црњанском у шињелу, у рату и револуцији, који у грозници пролази кроз галицијске шуме, блатњав и беспомоћан, а иза њега остаје дрвеће, румено и жуто... И колико год пута да понови да је лишће румено и жуто, у мени ће изнова изазвати исти ужитак...“

Ускоро је воз стао на станици у Топчидеру и мој сапутник се брзо поздрави са мном и сиђе, обећаваши да ће ми већ сутрадан, на адресу коју сам му дао, послати ону разгледницу из Фиренце. Изашао сам у ходник, и махнуо му. Али када сам некако успео да отворим прозор и довикнем му још коју реч, више га нисам видео. На перону је остало неколико људи, али он није био међу њима.

Два дана касније, добио сам писмо у коме се налазила разгледница на којој је писало *Firenze mi piace*, с пет млађаних бајадера које су са неког флорентинског балкона пружале руке према граду и реци Арно. На полеђини разгледнице биле су исписане само две речи:

Највишиће причу!

У глави сам тада заиста почео да смишљам причу, да вагам шта ћу оставити од нашег разговора а шта не, шта ћу рећи као сопствену мисао, а шта кроз речи сапутника. Одлучио сам да задржим и младића са геконом, јер је толико подсећао на мене из доба наивне вере у свет који сам откривао.

Читава сапутникова приповест збиља је била усмерена на потајне ране, личне и колективне, али ја сам се губио у епизоди са Горданом и у небу над Фиренцом. Осим тога, бићу искрен, желео сам топлији завршетак приче, *дашак јеванђеља*... То ми се чинило немогућом мисијом, јер премда се тај човек трудио да замаскира своју горчину, његова исповест била је претешка, препуна мени недокучивог бола. Мозгао сам и мозгао, на крају ниједну једину реч нисам бацио на папир, ето...

Хтео сам поново да видим сапутника из воза, па сам се распитао о њему преко пријатеља који је био запослен у Радио Београду као тонски сниматељ. Његовим посредством дознао сам да је човек с тим именом и презименом заиста дуго сарађивао с њиховом редакцијом драмског програма, али да већ годину дана ништа не знају о њему осим да ради у невладиним организацијама које пружају помоћ избеглицама и угроженима на ратним подручјима. Само су потврдили сапутничкову причу. Ипак сам добио његову последњу адресу, на коју сам се одмах упутио и тамо упознао симпатичну стару госпођу која ме обавестила да је њен подстанар тренутно ван земље и да нема никакву представу када ће се вратити.

Петнаест година касније, када су колоне избеглица из Сирије, Ирака, Авганистана и других земаља Блиског истока већ увелико кренуле према Европи са сновима о бољем животу, у једној телевизијској репортажи уочио сам га како дели помоћ људима у избегличком кампу поред Београда. Његово некад преплануло лице било је сада уморно и посивело, јагоднице су му биле истурене. Био је нехајно одевен, а очи као да су полако губиле некадашњи сјај. Али глас му је остао непромењен. Тај звонки баритон остао је исти као онда када је узвикнуо:

'Небо над Фиренцом довољно је велико за све!'

Пре неколико дана прочитао сам у новинама његово име на списку људи који су погинули у мировним операцијама на Блиском истоку. Та вест оживела је у мени сећање на човека који је давног септембра у Фиренци, попут каквог мађионичара, ред пред галеријом Уфици учинио непомичним. Сетио сам се и његових последњих реченица изговорених у возу, када је у мислима унезверено газио по блату галицијских шума. Он је тамо, на Блиском истоку, само наставио свој бег, подсвесно тражећи смрт смирења...

Људе као што је он сврставам у категорију најдрагоценијих. То су сањари. Они су зачин наших живота.

Из фијоке сам извадио разгледницу коју ми је давно послао као доказ свог кратког боравка у Фиренци. Пет голих девојака

и даље се нагињало преко ограда балкона и пружало руке према граду, мостовима на Арну, понајвише према бескрајном плавом небу. Подизале су руке као да га грле, недужне у својој голоотињи, озарене надом и фантазијом, очекујући чудо, тражећи помоћ од богова што седе у својим храмовима заузети плановима којима се кроје људске судбине.

Ти пагански богови хладно гледају са висина, без жеље да виде муке наших земаљских дана. Окружени гримизом и пурпуром, опкољени свитама легионара и лакеја, кочећи се у борним колима или за раскошним трпезама постављеним њима у част, опседнути су биткама и обредима на којима ће им се приносити нове жртве.

Али нас виде бесмртни дуси ренесансе и сени иконописца манастира. Из својих дела исијавају према нама љубав и лепоту коју су у мученичким животима створили и оставили у аманет нама, њиховим потомцима. Они само наизглед остају окамењени тамо у лимбу између светова, они нам из минулих времена нуде израђављене усне, искорачују из слика и фресака испружених руку, хрле нам у сусрет, грле нас и болном лепотом охрабрује да у данима тескобе сачувамо у себи веру, љубав и наду.

ПАРОБРОД У ЖИТУ

Друга је година како Ана ради као хонорарни новинар у редакцији дневних новина. Јутрос ју је уредник позвао у канцеларију и рекао јој да узме дневницу и отпутује за Ковин. За сутрашњи број треба да напише чланак о девојчици болесној од леукемије којим се од читалаца тражи помоћ за трансплантацију коштане сржи у Падови. А текст мора да буде готов до седам увече. Одавно је Ана схватила да новински чланци не настају из задовољства већ из нужде, увек под тешким притиском, а да главнокомандујући прави читаву сцену ако уместо двотачке стави тачку-зарез.

Подигла је новац, доручковала погачице од интегралног брашна и јогурт; одлучила је да на пут крене својим аутом, па да после интервјуа обиђе мало тај део Баната. Равницу је заволела још као дете, када је за време летњих ферија боравила у мајчином родном селу у Стигу.

Села је у кола и после једног часа вожње пронашла породицу болесне девојчице. Обавила је разговор с њом и њеним родитељима, онда направила неколико фотографија. Девојчица је била изузетно весело дете и, као што то често бива у таквим случајевима, превише зрела за своје године. Таква деца су прави мудраци. На јесен ће кренути у први разред, али већ зна да чита. Од родитеља непрестано тражи да јој купују књиге. Бајке и бајке. Из једног сна трчи у други.

Када је окончала разговор, Ана је довршила кафу и послужила се слатким од дуња. Опростила се од девојчице и њене породице, покренула ауто и после неколико минута већ је седела под великом пругастом тендом кафића у главној градској улици, полако скидајући разговор са траке, обликујући текст чланка на таблети. Била је при крају, када је њеном столу пришао колега из редакције других дневних новина. Замолио је да седне, наручио дупли вињак и испричао јој причу коју ће објавити у сутрашњем броју. Али какву!

Анин колега управо је обавио разговор са Александром Паулом, сином Еугена Паула, ковинског Немца, који је 75 година раније, тачније јануара давне 1942. године спасао од стрељања стотину суграђана Срба. Прича почиње уочи Божића када се на игранци коју су немачке власти приредиле да би показале добру вољу према окупираном народу, један немачки војник загледао у младу Српкињу. После много наговарања, она је пристала да изађе с њим. Следе мутни и нејасни детаљи. Неки кажу да је он њу силовао, други да су били у вези. Александар мисли да је била силована. Девојчин брат решио је да ту срамоту спере крвљу, сачекао га и убио. Чим се за убиство сазнало у Београду, немачка команда затражила је да се за одмазду одмах стреља сто Срба. Немачки војници покупили су стотину људи из улице иза млина и одвели их у свилару која је претворена у логор. Егзекуција је требало да се изврши сутрадан ујутру.

Командант града, пореклом Аустријанац и лекар по професији, позвао је све виђеније Немце из Ковина на разговор, покушавајући да у разговору са њима пронађе решење за ову тешку ситуацију. Решење му је дао Еуген Паул. Он је гарантовао да су сви покупљени људи запослени као радници у његовом млину, сви до једног, и да за њих гарантује сопственом главом. А у млину је радило тек петоро или шесторо. И тако, уместо да их одведу на фудбалско игралиште, где их је чекао спреман стрељачки вод, Срби су из свиларе пуштени кућама.

Свилара.

У истој тој свилари, две и по године касније, поново је логор. Овога пута партизански, за банатске Немце. Рат никада не пропушта прилику да изведе салто мортале. А у том логору су Еуген Паул са братом и деветогодишњим сином Александром. Случај је хтео да један од стражара буде из улице у којој су купили Србе за стрељање и, када их је препознао, проширио је вест о томе. Ковинци су одмах дошли код старешине логора. Пошто су му рекли да је Паул спасао стотину Срба од сигурне смрти, командант одлучи: „Ако је тако, нека онда сваки од тих стотину спасених прикупи до сутра по 100 потписа који гарантују за њега.“ Ковинци су се бацили на

посао и ујутру је папир са 10 000 потписа лежао на његовом столу. Ковин је, додуше, тада бројао свега пет и по хиљада становника, али то је већ друга ствар... Партизански командант извршио је обећање.

Ани се ова прича допала више него Спилбергова о Шиндлеровој листи. Помисао да се доброта враћа добротом, потпуно ју је озарила.

Опростила се од колеге и села у ауто. Средиће текст кад стигне кући, а онда га мејлом послати редакцији. Возила је четврт часа, затим сишла с асфалтног пута и наставила даље прашњавим сеоским друмом. Паркирала је ауто испод усамљеног дрвета шљиве, онда кренула према пољима пшенице, овса и ражи. Да би се склонила од сунца, села је на пешчани нанос испод дрвореда јаблана који је делио две њиве. Сагнула се и подигла шкољку.

Некада је овде било море. Али процурело је кроз шавове тла и отекло невидљивим каналима, расипајући се на све стране, спуштајући се у подземне крвотоке вода, остављајући на површини песак с љуштурама пужева и шкољки. Овде су давно лелујале алге поред морских коњица и корала на мртвој стражи. Онда су еони времена и зраци сунца претопили седеф шкољки у златно класје бременито зрнима.

Ако затвори очи, помисли, оживеће то море што испод слојева песка, земље и стена дрема као диновска моруна.

Легла је на траву, склопила очи и... према њој је запловио пароброд, клопарајући и пурњајући, ударајући лопатицама огромног точка по призваној води... А са палубе јој је махао краљ свих мангупа Хаклбери Фин, као да жели да је некуд однесе.

Дођи и поведи ме са собом! Јер већ је почео јули, прошла је зима али и пролеће, а да није срела никога ко би јој се допао. Јесу ли мушкарци скривени овде, у жити? Где су ловци у ражи? Зна Ана где су, крију се, шћућурени у својим собама, пред екранима рачунара, застрашени машинеријом мегалополиса и суровим блузом новца и челика, налик шаранима заплетеним у рибарске мреже, непомични као да су погођени амнезијом...

Али зато је под њеним телом дрхтало древно море. Оно што избија на површину земље кроз благост лозе и зрневља. А пароброд сопће ли и хукће, све више налик комбајну што на житним пољима треби зрневље и пробија се кроз маглу плеве, док му измишљени прелепи Пан везује дозрели улов у џакове...

Отворила је очи и устала. И шта је могла да види? Ништа сем дубоког неба и полеглих жица далековода. Али у свету људске осујећености, страћених напора, проћерданих живота и пропадања, у времену несигурности које Ана и те како добро осећа на сопственој кожи, изронили су данас пред њу чудесни људи који су у страшним годинама рата били спремни да се жртвују за друге. Као што и данас има оних који су спремни да притекну у помоћ, не тражећи заузврат никакву надокнаду.

Из прошлости су ступили пред њу да би јој повратили веру и ослободили је гомиле страхова од будућности. Који је изједају. Гвирнули су у временски простор у коме живи од данас до сутра, без упоришта, где је сваки посао на одређено време. Ана с напором вуче ноге напред и чини јој се да непрестано шљапка у месту по слузавом блату, извлачећи ноге из те баруштине као из ружног сна, борећи се за дах, преживљавајући некако, крхка и рањива, ипак спремна да истраје до последњег даха. У том времену-могили константне несигурности, које социолози називају *гобом ирекаријаша*, будућност се љуља на стакленим ногама, али зупчаници ипак настављају да се окрећу, калемови науљених машина варнице, чак и на пароброду привученом њеном поподневном фантазијом точкови не престају да мељу време, претварајући га у обичну плеву...

Дошла је до краја пешчаног наноса када је зачула звук авиона. Подигла је главу. Млазњак је летео небом, вукући магличасту пантљику за собом. Изнад ње, у треперовом лишћу јаблана, као да јој се за тренутак указа нечији лик, веома налик лику са фреске манастира Студенице која је приказивала Исуса Христа. Ако је збиља изгледао као на тој фресци из Студенице, морао је да буде бог! То лице још једном заигра у

Анином уму, а онда се расплину... Да ли је све то била игра светлости и сенке у њеним зеницама, чудесни кјароскуро ефекат у крошњи дрвећа, изазван сунцем и напетом нерва... шта се догодило?

Била је збуњена. Многа питања ројила су јој се у глави, а ни на једно није била у стању да одговори. Шта јој се уистину указало у крошњама јабланова ушущаних у жутом плишу равнице, њој, обичном новинару-сараднику једног дневног листа? И ко је имао маште да све ово замисли, све ово, и дрвеће и небо и земљу и песак и лептире што равнодушно крстаре над пољима ражи, овса и пшенице, повијених под ветром као у молитви...

Цивилизације се смењују у спиралама миленијума, зна то Ана. Светови настану и сагоре, после милион година васкрсавају. Точкови се не заустављају, никада не престају да мељу у својим циновским жрвњевима, претварајући све у прах, крв и меласу, па каткад има утисак да је на полуделом рингишпилу чији ће ланци сваког трена да се откаче и све побацају по утрини. Па нека буде тако! Нека се створи нови свет, али такав у коме се она неће сваког боговетног јутра будити са страхом од будућности и неподношљивим притиском под грудима, дрхтећи да ће јој послодавац рећи да је остала без посла. Да ће рећи да је *дескорисна*. Само да се не пробуди као жена-тане испалена из топа у циркусу...

Ратови у иверје распршују крхка раздобља мира, време ври као у реторти, ослобађајући енергију коју неко мора да усмери, неко с визијом у коју ће људи поверовати. Али у сваком времену било је људи чврстог морала спремних на личну жртву да би унапредили друштво, који су другима давали сопствену визију будућности, попут фењера у ноћи историје. Они светlucaју као мацје зене поред друмова што воде у неизвесну будућност. Они су изузеци. Усамљеници. Идеалисти који одржавају свет на раменима. И сви ти изузеци који у цикличном кретању историје, у Ничеовом вечном враћању истог, покушавају да помогну да се пронађе излаз, чине то на једини прави начин – *личним примером*.

Ана застаде и погледа на сат. Време је да се врати кући. Још само једном да прође читав текст и пошаље га редакцији. Окрену се и крену у правцу места где је оставила кола.

Угледа усамљено дрво шљиве, али испод њега није био њен ауто. Није могла да верује. Украден!? Зар данас када је чула ову причу о узвраћању добротe, када је осетила присност са свим стварима и бићима око себе? Све јој је заиграло пред очима, све се ускомешало и испомерало као стаклићи калеи-доскопа... Какав Хаклбери Фин, какви бакрачи!

То потраја само тренутак, јер поче да је обузима неочеки-вани мир. Као да је однекуд *знала* да је аутомобил ту негде, близу, скривен у житу, и да ће пред њом изронити сваког часа, само мора да буде стрпљива.

Осети снагу у себи. Моћ. Полако се ослобађала страха. Авион ће остати у ваздуху, пароброд на површини, докле год буде веровала. Ана добро познаје себе, свесна је да то стање вере у свет не може вечно трајати, спласнуће и угасити се ускоро, али у овом часу оно је држи, држи... Јер ако би се у овом тренутку догодио губитак који тешко може да надокна-ди, онда ништа нема смисла. Уколико је њена мала улубљена шклопоција од аута украдена сада, када је на неки начин осе-тила поверење и сигурност у склад око себе, онда ништа нема сврхе, све је бесмислено. А смисла мора бити!

Тада угледа свој ауто. Али зар није прошла поред тог дрве-та неколико минута раније? Није. Дрво у равници није поуздан оријентир, јер увек има малих узвишења и удолина која се не виде на први поглед, скривених под житима што високо подижу класје. Ана од јуче би већ двапут заплакала, најпре од бола што су јој украли ауто, затим од среће што га је нашла, али данас није било тако. Чак се није ни превише обра-довала кад га је угледала, као да се подразумевало да ће наћи свој лепо половни крш што је никад не оставља на цедилу.

Она уђе у возило и мотор забрунда топло као доброћудни меда. Бацила је поглед у ретровизор, жудећи да у њему угледа очи онога који је дошао на трен да је осоколи и проспе на њу милост, скривен од људи у игри светлости и сенке, да јој каже да није бескорисна и сувишна...

Још једном погледа на сат и притисну папучицу гаса. Осети исту ону снагу коју је поседовала малочас. Чинило јој се да у себи има моћ да пређе све путеве овог света, раскрснице и вијадукте, савлада све препреке које искрсну на том путовању, котрљајући точкове преко брда и долова, планинских завоја и смртоносних кривина, да прелеће мора, мореузе и океане. Тог тренутка пред њом су се отварали путеви и подизале рампе, спуштали су се понтонски мостови преко узбурканих река, одмрсивале петље и чворови. Њен ауто гутао је друм као шпагете, док је хитала подвожњацима и прелетала надвожњаке, не посустајући, грабећи напред све брже и брже, све даље...

Белешка о приповедачу

Драган Станишић је рођен у Београду, где је дипломирао на Правном факултету. Студирао је театрологију на ФДУ у Београду.

Објавио је књигу кратких прича „Мекани часовници“ (Ново Дело, 1988) и романе „Киша пада на Портобело“ (Независна издања Слободана Машића, 1991) и „Поља јагода“ (Терсит, 1995).

На Трећем програму Радио Београда игране су драме „Ко се плаши Џека Керуака“ (1998) и „Ко је следећи“ (2000), која је представљала нашу земљу на радиофонском фестивалу „Prix Italia“ 2000. у Болоњи (режија Бода Марковић).

Позоришни комад „Суђење Хамлетовим глумцима“ изведен је у Омладинском позоришту у Смедеревској Паланци (праизведба 2010, у режији Мирослава Јозића).

Живи у Београду.

821.163.41-1

ПРИЧА: часопис за причу и приче о причама / главни и уредник Слободан Стојадиновић; одговорни уредник Славољуб Марковић. – год. I, бр 1 (новембар 2007). – Београд (Гандијева 167-177) Књижевно друштво „Свети сава“, 2007 (Ниш: Свен). 21 стр.

Тромесечно

ISSN 1820-5909 = Прича

COBISS.SR-ID 144590860